

Jordbruksutskottets betänkande

1987/88:24

om miljöförbättrande åtgärder inom
jordbruket, m. m. (prop. 1987/88:128)

JoU
1987/88:24

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas en inom jordbruksdepartementet utarbetad proposition om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, m. m. Förslagen avser bl. a. regler för djurhållning, lagring och spridning av stallgödsel, åtgärder för att öka andelen bevuxen åkermark, växtodlings- och gödslingsplanering samt åtgärder för att minska användningen av handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel. De föreslagna åtgärderna föreslås i huvudsak bli genomförda fram till år 1995. Åtgärderna föreslås finansierade genom höjning av miljöavgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Vissa frågor inom livsmedelskontrollområdet redovisas.

Utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker de med anledning av propositionen väckta motionerna i den mån dessa står i motsättning till regeringens förslag och överväganden. Med anledning av två motioner (m och c) föreslår utskottet ett riksdagsuttalande om beräkningen av arealunderlaget i samband med föreskrifter rörande djurtäthet m. m. Vidare anför utskottet att bidrag bör kunna ges till gemensamma gödselvårdsanläggningar.

I betänkandet behandlas vidare ett antal fristående motioner om jordbrukets miljöpåverkan, alternativ odling m. m. Motionerna föreslås lämnade utan vidare åtgärd med hänvisning till propositionens förslag och till tidigare ställningstaganden av utskottet.

Till betänkandet fogas 24 reservationer och två särskilda yttranden.

Propositionen

I proposition 1987/88:128 föreslår regeringen (jordbruksdepartementet) att riksdagen

dels antar förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark,
2. lag om ändring i lagen (1984:409) om avgift på gödselmedel,
3. lag om ändring i lagen (1984:410) om avgift på bekämpningsmedel,

dels

4. till Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag under nionde huvudtiteln av 90 000 000 kr.,

5. tar del av vad i propositionen anförts om minskningen av växtnäringssläckaget, minskad användning av bekämpningsmedel, ekonomiska konsekvenser, m. m. för jordbruket, finansieringsfrågor, tillsynsfrågor och livsmedelskontrollen.

Skatteutskottet har avgett yttrande över lagförslagen under 2 och 3 ovan (se bilaga).

Motioner

Motioner från allmänna motionstiden 1988

1987/88:Jo213 av Carl Bildt m. fl. (m) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om bidrag till och finansiering av gödselvårdsanläggningar,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om arealanpassad djurproduktion,

10. att riksdagen av regeringen begär redovisning av användningen av de medel som influtit från skatten på handelsgödsel och bekämpningsmedel.

1987/88:Jo217 av Bo Finnkvist och Kristina Svensson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av att förändra jordbrukspolitiken så att för miljön viktiga jordbruksenheter bevaras.

1987/88:Jo225 av Anders Castberger och Lars Ernestam (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om vikten av stimulans av alternativ odling,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att låta en kommande jordbruksutredning också få i uppdrag att närmare behandla frågan om alternativ odling.

1987/88:Jo228 av Birgitta Hambræus (c) vari yrkas

4. att riksdagen antar en lag om alternativ odling i enlighet med vad som anförts i motionen.

1987/88:Jo235 av Knut Wachtmeister m. fl. (m) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om kväveläckage och stråförkortningsmedel.

1987/88:Jo236 av Ingvar Eriksson och Sven Munke (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om användning av stråförkortningsmedel.

1987/88:Jo243 av Ingvar Eriksson m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om stimulanser för byggande av större och bättre gödselvårdsanläggningar.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om arealanpassad djurproduktion,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att erfarenheterna från Mellbyförsöken används för ytterligare kunskapsuppbyggnad och breddad rådgivning,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av rådgivning och rekommendation om gödselmängden och spridningstidpunkt,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av skärpta regler för spridning av slam på åkermark,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om skogsplantering i närheten av sjöar och vattendrag,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förbud mot påfyllning av lantbrukssprutor direkt ur sjöar, vattendrag och brunnar.

1987/88:Jo244 av Siw Persson m. fl. (fp) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att sträva efter att på sikt upphöra med kemiska bekämpningsmedel.

1987/88:Jo247 av Magnus Persson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av åtgärder för att främja kulturlandskapets utveckling.

1987/88:Jo248 av Alf Svensson (c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till avvecklingsplan för kemiska bekämpningsmedel i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en prissättning på konstgödsel och spannmål samt arealersättning till jordbruket så att kväveanvändningen i jordbruket kan minskas med 30 % utan att det ekonomiska utbytet för normaljordbrukaren minskar.

1987/88:Jo264 av Ingvar Eriksson m. fl. (m) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stopp för ytterligare fördyrande avgiftshöjningar.

1987/88:Jo267 av Ingvar Eriksson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder i samband med avskaffat investeringsstopp inom animalieproduktionen.

1987/88:Jo272 av Lennart Brunander m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om användandet av handelsgödsel och bekämpningsmedelsavgifter,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om biologiskt jordbruk.

1987/88:Jo277 av Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om omställningsstöd till lantbrukare och handelsträdgårdsmästare som önskar övergå till odlingsformer utan användning av kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel.

1987/88:Jo279 av Anders G Högmark (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om nu gällande restriktioner för användningen av stråförkortningsmedel inom lantbruket.

1987/88:Jo284 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om avvecklad kemikalieanvändning,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stöd till alternativ odling,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om bevarandet av det öppna kulturlandskapet,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att vid offentlig upphandling till exempelvis barnomsorg, äldreomsorg och sjukvård villkor skall ställas så att konsumenternas behov av giftfria och högkvalitativa livsmedel tillgodoses.

1987/88:Jo719 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) vari yrkas

44. att riksdagen hos regeringen begär förslag om höjning av gödselmedelsavgiften,

58. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ett uthållighets- och miljömål i jordbrukspolitiken med samma tyngd som övriga mål.

1987/88:Jo730 av Kersti Johansson och Stina Gustavsson (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att av influtna avgifter på handelsgödsel och bekämpningsmedel avdela medel för statsbidrag till gödselvårdsanläggningar.

1987/88:Jo744 av Karl Erik Olsson m. fl. (c) vari yrkas

11. att riksdagen beslutar att gränsvärden skall fastställas för tungmetaller och kemiska substanser i rötslam,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om det juridiska ansvaret vid utnyttjande av rötslam,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ökat behov av forskning om föroreningar i rötslam.

1987/88:Jo751 av Carl Bildt m. fl. (m) vari yrkas

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om enskilda initiativ för att vårda och bruka kulturlandskap.

1987/88:Jo754 av Bengt Silfverstrand m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av åtgärder mot slamanvändning i livsmedelsproduktionen.

1987/88:Jo757 av Gunnar Thollander och Ingrid Andersson (s) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av stöd till vård av kulturmiljöer.

1987/88:Jo767 av Olof Johansson m. fl. (c) vari yrkas

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om jordbruk och miljö.

1987/88:Jo776 av Ingbritt Irhammar och Rolf Kenneryd (c) vari yrkas att riksdagen av regeringen begär att förslag om en ekonomisk stimulans i form av investeringsbidrag, räntestöd eller investeringsavdrag för utbyggnad av lagringsutrymmen för stallgödsel skall utarbetas för särskilt föroreningskänsliga områden.

1987/88:Jo808 av Sven Munke (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en lag om slamhantering eller utvidgning av lagen om kemiska produkter och en slamförordning med stöd av den.

1987/88:Jo861 av Mats O Karlsson och Ingrid Andersson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder mot försurade brunnar.

1987/88:Jo868 av Ingvar Eriksson m. fl. (m,s,c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om projekt för lägre miljöbelastning genom bättre utnyttjande av växtnäring i flytgödsel.

1987/88:Jo875 av Marianne Andersson och Jan Hyttring (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående en skärpt riskbedömning.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om helhetssyn gällande forskning och åtgärder rörande tungmetaller, spårämnen och mineraler.

3. att riksdagen begär att regeringen initierar forskningsprojekt angående livsmedel i enlighet med vad som framförts i motionen.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att säkerställa svenska folkets behov av selen genom kalkningsprojekt och tillförsel av selen i konstgödsel.

Motioner överlämnade från andra utskott

1987/88:Sk342 av Carl Bildt m. fl. (m) vari yrkas

2. att riksdagen beslutar avskaffa skatten på handelsgödsel och bekämpningsmedel.

1987/88:So710 av Stina Gustavsson m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att 5 milj. kr. av handelsgödselavgiften avsätts för en bred informationskampanj till jordbruket verksamma i enlighet med vad som anförts i motionen.

Motioner väckta med anledning av propositionen

1987/88:Jo6 av Roland Sundgren m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet ur miljö- och livsmedelskvalitetssynpunkter till en mer balanserad spridning av vegetabilie- och animalieproduktionen inom landet.

1987/88:Jo7 av Inger Hestvik och Berit Oscarsson (s) vari yrkas att riksdagen till Särskilda projekt för miljöförbättrande åtgärder i jordbruket an-

visar ett i förhållande till regeringens förslag med 7 milj. kr. förhöjt reservationsanslag av 27,5 milj. kr. samt att det föreslagna nya anslaget Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket minskas i motsvarande mån.

JoU 1987/88:24

1987/88:Jo8 av Bengt Silfverstrand m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av ytterligare åtgärder för ett mera miljöanpassat jordbruk.

1987/88:Jo9 av Karl-Gösta Svenson m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ökning av sockerbetsarealen på Gotland,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett långsiktigt avtal med staten om utökad och fortsatt sockerbetsodling på Gotland.

1987/88:Jo10 av Karl Erik Olsson m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen uttalar att all brukningsvärd åkermark skall bevaras,

2. att riksdagen beslutar om anslag till ny teknik, enligt det förslag som anförts i motionen, på 15 miljoner årligen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om odling av vall och andra gröna grödor,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fånggrödor och alternativ produktion,

5. att riksdagen beslutar att för inrättande av en professur i alternativ odling vid SLU anslå 1 milj. kr.,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om antalet djurenheter per arealenhet,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stallgödselspridning,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bidrag på 25 % av investeringskostnaderna för ökad lagringskapacitet för stallgödsel, med högsta bidrag på 30 000 kr.,

9. att riksdagen beslutar anslå 25 milj. kr. för naturvårdande åtgärder för kulturlandskapet, anslaget skall utgå från statskassans del av omställningsstödet till jordbruket, anslaget går in under punkten B 6,

1987/88:Jo11 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag i syfte att minska den med bekämpningsmedel behandlade arealen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag så att spridning av avloppsslam på jordbruksmark ej tillåts så länge riskerna med detta ej är kända.

1987/88:Jo12 av Lars Ernestam m. fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jordbrukspolitikens inriktning och miljöeffekter,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökad kalkning,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arealersättning på försök,

4. att riksdagen avslår regeringens förslag om statsbidrag till gödselvårdsanläggningar,

5. att riksdagen beslutar anslå 180 milj. kr. av miljöavgiftsmedlen för stimulans av lövskogsplantering i slättbygd.

6. att riksdagen beslutar anslå ytterligare 20 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet under perioden 1988/89–1990/91.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om att statsbidrag till barrskogsplantering inom ramen för Omställning 90-programmet inte skall utgå för åtgärder som strider mot starka naturvårdsintressen.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om ett mål för skogsplanteringen på åkermark i slättbygd fram till sekelskiftet.

1987/88:Jo13 av Sven Eric Lorentzon m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om att betesmark skall ingå i arealunderlaget för djurproduktion,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om begreppet djurenhet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om hur finansiering av bidrag till gödselvårdsanläggningar skall ske,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om att bidrag till gödselvårdsanläggningar skall utgå till 1 januari 1995,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om vilka som är berättigade till bidrag för byggande av gödselvårdsanläggningar,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om reglerna för erhållande av bidrag för byggande av gödselvårdsanläggningar,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om gränsvärden vid slamspridning på åkermark,

8. att riksdagen avslår regeringens begäran att höja gödselmedels- och bekämpningsmedelsskatten,

9. att riksdagen beslutar avskaffa skatten på handelsgödsel och bekämpningsmedel,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om fånggrödor,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om finansieringen av Nolabidraget,

12. att riksdagen avslår regeringens anslagsyrkande för kontroll av alternativodlade produkter.

Motion väckt med anledning av proposition 1987/88:85

1987/88:Jo30 av Olof Johansson m. fl. (c) vari yrkas

51. att riksdagen beslutar förbjuda användning av röttslam på jordbruksmark.

Lagförslagen är av följande lydelse:

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark

dels att 6 a, 8, 9 a och 12 §§ skall ha följande lydelse.

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 6 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 a §¹

Vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket skall hänsyn tas till naturvårdens intressen.

Vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket skall hänsyn tas till naturvårdens *och kulturmiljövårdens* intressen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den hänsyn som skall tas enligt första stycket, såsom i fråga om skyddet av odlings- och kulturlandskapet samt växt- och djurlivet. Föreskrifterna får dock inte vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras.

6 b §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela de föreskrifter som skäligen kan fordras från miljöskyddssynpunkt i fråga om

- 1. begränsningar av antalet djur i ett jordbruk,*
- 2. försiktighetsmått för gödselhanteringen, samt*
- 3. växtodlingen.*

Föreskrifter enligt första stycket innebär inte ändring i tidigare meddelade tillståndsbeslut enligt miljöskyddslagen (1969:387).

8 §

Ägare eller brukare av jordbruksmark är skyldig att på begäran tillhandahålla lantbruksnämnden de upplysningar och handlingar *rörande marken* som behövs för tillsynen enligt denna lag. Den som inte efterkommer sådan begäran kan av nämnden föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet.

Ägare eller brukare av jordbruksmark är skyldig att på begäran tillhandahålla lantbruksnämnden de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen enligt denna lag. Den som inte efterkommer sådan begäran kan av nämnden föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet.

¹ Senaste lydelse 1984:197.

9a §²

Lantbruksnämnden får meddela föreläggande eller förbud som behövs för att villkor som avses i 5 § andra stycket eller föreskrifter som meddelats med stöd av 6a § skall efterlevas.

Lantbruksnämnden får meddela föreläggande eller förbud som behövs för att villkor som avses i 5 § andra stycket eller föreskrifter som meddelats med stöd av 6a § *och 6b §* skall efterlevas.

Föreläggande eller förbud får meddelas först sedan det har visat sig att lantbruksnämndens råd och anvisningar inte har följts. I brådskande fall eller när det annars finns särskilda skäl, får dock föreläggande eller förbud meddelas omedelbart.

I beslut om föreläggande eller förbud får lantbruksnämnden sätta ut vite. Lantbruksnämnden får förordna att dess beslut skall gälla omedelbart.

12 §³

Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. tar jordbruksmark ur produktion i strid mot 4 § första stycket,
2. utfört täkt i strid mot 4 § andra stycket,

3. underlåter att följa ett föreläggande eller bryter mot ett förbud som har meddelats med stöd av 9 eller 9a § *om inte föreläggandet eller förbudet har förenats med vite.*

3. *bryter mot föreskrift som har meddelats med stöd av 6b §, eller*

4. underlåter att följa ett föreläggande eller bryter mot ett förbud som har meddelats med stöd av 9 eller 9a §.

Utbyte av brott som avses i första stycket 2 skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart obilligt.

Om ett vitesföreläggande eller vitesförbud har överträtts, döms inte till ansvar enligt första stycket för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

² Senaste lydelse 1987:471.

³ Senaste lydelse 1984:197.

Lag om ändring i lagen (1984:409) om avgift på gödselmedel

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1984:409) om avgift på gödselmedel skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Avgift skall erläggas med 30 öre för varje helt kilogram kväve och 60 öre för varje helt kilogram fosfor i gödselmedlet, om andelen kväve respektive fosfor i medlet är minst två procent.

Avgift skall inte erläggas för gödselmedel i form av tabletter, pastiller eller dylikt eller i förpackningar med en bruttovikt som inte överstiger 10 kilogram.

Föreslagen lydelse

2 §¹

Avgift skall erläggas med 60 öre för varje helt kilogram kväve och en krona 20 öre för varje helt kilogram fosfor i gödselmedlet, om andelen kväve respektive fosfor i medlet är minst två procent.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

¹ Senaste lydelse 1986:219.

Lag om ändring i lagen (1984:410) om avgift på bekämpningsmedel

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1984:410) om avgift på bekämpningsmedel skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Avgift skall erläggas med *fyra* kronor för varje helt kilogram verksam beståndsdel i bekämpningsmedlet.

Avgift skall erläggas med *åtta* kronor för varje helt kilogram verksam beståndsdel i bekämpningsmedlet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

Inledning

Under rubriken Allmänna utgångspunkter erinrar jordbruksministern om att under efterkrigstiden har mycket stora förändringar skett inom svenskt jordbruk. Nya produktionsmetoder har tagits i bruk och en omfattande strukturomvandling har ägt rum. Dessa tendenser har gjort sig gällande i de flesta industrialiserade länder, men de har förstärkts av den förda jordbrukspolitiken. Gränsskyddet har skapat ramar för en avsevärt mer förmånlig prisutveckling än vad som allmänt skulle ha varit möjligt vid en anpassning till den internationella marknadens nivåer, och marknadsregleringarna har garanterat landets jordbrukare avsättning för de reglerade produkterna. Den statligt stödda forskningen och rådgivningen som fört ut nya rön för allmän tillämpning samt åtgärderna på mark- och rationaliseringsområdet – jordförvärvsprövning, strukturinsatser och olika former av rationaliseringsstöd – har medverkat till att skapa enheter med förutsättning att utnyttja nya tekniker och metoder.

Dessa åtgärder har varit nödvändiga för att uppnå de mål som samhället vid skilda tillfällen har angett för livsmedelsförsörjningen.

Denna utveckling har emellertid i vissa avseenden haft negativa miljöeffekter som inte alltid varit förutsedda. Utredningarna, som redovisats inledningsvis i propositionen, berör den effekt som den ökade specialiseringen inom jordbruket har haft. Specialisering av jordbruksföretagen till antingen animalie- eller vegetabilieproduktion har medfört att spannmålsdominerade jordar inte tillförts organisk gödsel i den utsträckning som tidigare varit fallet och att husdjursföretagen haft begränsade arealer att sprida sin stallgödsel på. Spannmålsens ökade betydelse i husdjurens foderstater och det minskade antalet nötkreatur samt strävandena att med priset som incitament gynna brödsädsodling har inneburit en ökad spannmålsodling och därmed en större andel jordar som ligger öppna under stora delar av året. Möjligheten att öka intäkterna genom tillförsel av i förhållande till spannmålspriset relativt billig handelsgödsel har stimulerat till mer intensiv produktion.

Den viktigaste förändringen av markanvändningen under efterkrigstiden är koncentrationen till åker och skog på bekostnad av mer extensiv och mot miljön ofta mer skonsam markanvändning. Mångformigheten i odlingslandskapet har minskat påtagligt, och vissa natur- och kulturmiljöer, såsom t. ex. naturliga betes- och slättermarker, hotar att försvinna.

Riksdagens beslut år 1985 (prop. 1984/85:166, JoU 33, rskr. 393) om nya riktlinjer för livsmedelspolitiken markerade i väsentliga avseenden en breddning av statsmakternas syn på jordbrukets roll. Ett viktigt inslag i den nya definitionen av målen som antogs var tillkomsten av ett miljömål. Huvudmålet för livsmedelspolitiken är att trygga landets livsmedelsförsörjning såväl i fred som under avspärrning och krig. Som likställda delmål under detta huvudmål gäller att konsumenterna får tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser och att jordbrukarna får en med andra jämförbara grupper likvärdig standard. Verksamheten i livsmedelskedjans alla led bör bedrivas så effektivt och rationellt som möjligt samtidigt som

andra viktiga samhälleliga krav beaktas. Jordbruket och livsmedelsproduktionen måste således liksom all annan verksamhet ta hänsyn till kravet på en god miljö och till behovet av en långsiktig och planerad hushållning med våra naturresurser. Konsumenterna måste vidare kunna lita på att de produktionsmetoder som används inte innebär några risker för livsmedlens kvalitet eller för människors hälsa.

Dessa miljö- och kvalitetshänsyn har varit vägledande för arbetet med de förslag som under senare tid beretts och framlagts på jordbrukets område. Som exempel nämner jordbruksministern förslaget om ny djurskyddslag och det pågående arbetet på livsmedelskontrollens område. Därutöver bör nämnas ytterligare ett antal åtgärder som vidtagits under senare tid.

Sedan den 1 juli 1984 (prop. 1983/84:176, SkU 47, rskr. 383) tas en särskild miljöavgift ut på kväve- och fosforgödselmedel samt på bekämpningsmedel. Syftet med avgiften är att åstadkomma en minskad användning, vilket är nödvändigt från miljösynpunkt. Influtna medel används för finansiering av bl. a. forskning, rådgivning, programmet för halvering av bekämpningsmedelsanvändningen, naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet och recipientkontroll i jordbruket.

Fr.o.m. år 1982 resp. år 1986 tas även ut en avgift på handelsgödsel och bekämpningsmedel inom ramen för jordbruksprisregleringen. Influtna medel används inom jordbruksprisregleringen för att bl. a. bidra till finansiering av exportkostnaderna. Avgifter som belastar andra näringar än jordbruket återförs kollektivt till resp. näring.

Ett särskilt handlingsprogram har utarbetats i syfte att minska hälso- och miljöriskerna vid användning av bekämpningsmedel i jordbruket. Ett delmål i programmet är att åstadkomma en halvering av bekämpningsmedelsanvändningen på fem år.

Forskningen spelar en central roll genom att den kan ge ett bättre underlag för planeringen av produktionen. Behovet av en heltäckande forskning blir än mer uttalat när nu jordbruket står inför en omställning. Ansträngningarna bör bl. a. inriktas på att ta fram miljövänliga produktionsmetoder. Våren 1986 antog riksdagen ett omfattande forskningsprogram för nya produktionsformer i jordbruket och trädgårdsnäringen (prop. 1985/86:74, JoU 13, rskr. 165). Programmet grundar sig på ett av skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) redovisat förslag. Under en femårsperiod satsas ca 85 milj. kr. på forskningsprogrammet, vari flera ämnesområden har direkt anknytning till jordbrukets miljöfrågor.

Sammantaget innebär programmet att forskningen rörande jordbrukets miljöpåverkan och framtida produktionsformer ges hög prioritet. Resultaten från denna forskning kan förväntas bli av stor betydelse för inriktningen av framtidens livsmedelsproduktion. Det kommer dock att dröja till in på 1990-talet innan vi kan omsätta dessa nya rön i praktiken.

Den direkta rådgivningen till lantbruksföretagen är av stor betydelse för att komma till rätta med jordbrukets negativa miljöpåverkan. Särskild miljöinriktad växtnäringsrådgivning pågår redan i lantbruksnämndernas regi. Rådgivningen är kostnadsfri och har hittills främst inriktats på företag inom särskilt föroreningskänsliga områden eller på djurintensiva företag.

Konkreta förbättringar har genomförts vid enskilda företag genom upprättande av gödslingsplaner. Råd ges dessutom rörande hantering, lagring och spridning av gödsel samt service med konditions- och funktionstest av gödelspridare. Information om bl. a. växtnäringsläckage har spridits genom lantbruksnämndernas kursverksamhet. I årets budgetproposition föreslås att lantbruksverket tilldelas sammanlagt 16,3 milj. kr. för budgetåret 1988/89 för miljönriktad växtodlingsrådgivning, m. m.

Sedan den 1 juli 1984 gäller enligt lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark att vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket hänsyn skall tas till naturvårdens intressen. Föreskrifter och allmänna råd har utarbetats av lantbruksstyrelsen. Dessa bygger på att hänsyn skall tas till naturvårdens intressen, såsom i fråga om skyddet av odlings- och kulturlandskapet samt växt- och djurlivet.

Sedan den 1 juli 1986 finns möjlighet att till jordbruksföretag ge bidrag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet. Detta stöd finansieras med miljöavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel.

Samtidigt fortsätter enligt jordbruksministern ansträngningarna att finna lösningar på överskottsproblemen. Jordbruket har visat en betydande anpassningsförmåga genom att överskotten på animaliesidan nu minskat och i vissa fall eliminerats. Däremot har läget förvärrats beträffande spannmålen, vilket försvårar möjligheterna att uppnå såväl inkomst- som konsumentmålet.

Under hösten 1987 beslöt regeringen, efter överenskommelse med Lantbrukarnas riksförbund (LRF), om ett omställningsprogram – Omställning 90 – i syfte att reducera spannmålsodlingen. Jordbrukare som deltar i programmet får ersättning med 200–2400 kr. per hektar och år samt ett engångsbelopp av 500 kr. per hektar för år 1988. Spannmålsodlingen skall ersättas med odling av icke prisreglerade grödor som t. ex. vall, energigrödor, skog och andra grödor vilka kan utnyttjas inom kemisk och medicinsk industri. Förutom att programmet leder till en minskning av spannmålsöverskottet har det i väsentliga avseenden präglats av miljömålets krav. Åtgärderna representerar också ett steg på väg mot ett mera differentierat jordbruk, som kan producera såväl livsmedel som andra råvaror för olika industrinäringar.

Inom ramen för en samlad livsmedelspolitik utgör frågan om livsmedlens kvalitet en viktig del. För att skydda konsumenterna mot skadliga eller på annat sätt från hälsosynpunkt otjänliga livsmedel sker en kontroll av livsmedlen. Den nuvarande lagstiftningen och organisationen på livsmedelskontrollens område har tillämpats i drygt 15 år. Samtidigt har en omfattande strukturomvandling skett inom industri och handel. Den tekniska utvecklingen har gått snabbt. Mot bl. a. denna bakgrund görs för närvarande en översyn i syfte att skärpa livsmedelskontrollen.

Miljömålet är av särskild vikt vid behandlingen av de problem och förslag som nu aktualiseras av flera utredningar och som gäller följderna av utsläppen av närsalter och bekämpningsmedel från jordbruket.

Av intensitetsutredningens betänkande (Ds Jo 1987:3) och de båda aktionsplaner som utarbetats av naturvårdsverket framgår att jordbruket lämnar ett betydande bidrag till föroreningarna. En stor del av närsaltläc-

kaget till kustvattnen och havet härrör från utlakning av åkermarken. Jordbruket bidrar även till luftföroreningarna, främst genom ammoniakavgång från stallgödsel.

Föroreningssituationen varierar mellan olika områden, liksom jordbrukets andel av de samlade utsläppen. Chefen för miljö- och energidepartementet har tidigare (prop. 1987/88:85) redogjort för hur andra sektorer i samhället kommer att beröras av de åtgärder regeringen föreslår. Inom flera av dessa sektorer har redan under längre tid vidtagits åtgärder för att begränsa berörda verksamheters miljöbelastning. Jordbruksministern redovisar i propositionen sin uppfattning om hur jordbruket bör utvecklas och förändras i en mer miljövänlig riktning. Syftet är att ytterligare konkretisera livsmedelspolitikens miljö- och kvalitetsmål med hänsyn tagen till jordbrukarnas planerings- och produktionsbetingelser.

Utförda utredningar och rapporter har visat att strukturomvandlingen och de moderna produktionsmetoderna lett till en betydande ökning av jordbrukets miljöpåverkan. Innebörden av de i och med 1985 års beslut förändrade målen för livsmedelspolitiken är emellertid att det från samhällets sida finns anledning att utveckla en ny syn på produktivitet- och intensitetsdrivande åtgärder. Jordbrukarnas förmåga att under efterkrigstiden höja jordbrukets produktivitet i snävt teknisk mening inger goda förhoppningar om en fortsatt utveckling mot en produktion som även tillgodoser samhällsliga krav på effektivitet, i den meningen att den sker under god hushållning såväl med insatta produktionsmedel som med de naturresurser och den miljö som verksamheten tar i anspråk.

Överskottet av spannmål är en följd av att jordbrukspolitiken, genom prissättningen, rationaliseringspolitiken och insatser för utbildning och forskning uppmuntrat till överproduktion. Produktivitetens utvecklingen har lett till överkapacitet i förhållande till landets behov av livsmedel. Intensitetsutredningen konstaterar att åtgärder som vidtas i syfte att minska belastningen på miljön kan ha en viss effekt även för att minska spannmålsöverskottet. Det framgår emellertid också av utredningens bedömningar att dessa effekter är begränsade, i den mån åtgärderna hänför sig till enstaka produktionsmedel eller specifika förändringar av produktionsmetoderna, dvs. om de främst påverkar odlingens kostnadssida. Däremot har utredningen inte behandlat tänkbara miljö- och volymeffekter av förändringar på intäktssidan, dvs. i första hand avräkningsprisets betydelse för produktionsnivåer och användning av insatsmedel. Forskningsresultat visar att det finns ett klart samband mellan avräkningspriser och markpriser å ena sidan och användningen av handelsgödsel å den andra. En större marginal mellan det erhållna priset och kostnaderna för övriga produktionsmedel tenderar sålunda att stimulera tillförseln av gödsel.

Behovet att bättre uppfylla livsmedelspolitikens miljökrav har varit vägledande för utformningen av de åtgärder som presenteras. De reglerings- och samhällsekonomiska aspekterna på jordbrukets kapacitetsutveckling måste behandlas i annan ordning. Jordbruksministern vill emellertid betona vikten av att åtgärder som utformas med det ena eller andra huvudsyftet också utvärderas med hänsyn till sina effekter i andra avseenden, så att den sammantagna effekten på måluppfyllelsen blir positiv.

I propositionen föreslås ett program för miljöförbättrande åtgärder i jordbruket. Programmet omfattar ett antal selektiva åtgärder, vilka baseras på naturvårdsverkets förslag till aktionsplan mot havsföroreningar. De selektiva åtgärderna omfattar främst en behovsanpassning av växtnärings-tillförseln och en ökad andel bevuxen åkermark och avses i första hand bli genomförda i jordbruksintensiva och kustnära bygder. Därtill redovisas förslag till generella åtgärder i syfte att åstadkomma en viss intensitets-sänkning i jordbruket.

Åtgärdsprogrammets mål är att uppnå en halvering av kväveutlakningen från jordbruket fram till sekelskiftet. Naturvårdsverkets förslag i aktionsplanen mot havsföroreningar bedöms kunna leda till en reduktion av kväveutlakningen med ca 20 %. De förslag som presenteras i det följande är dock på flera punkter mera långtgående. Med en större andel bevuxen åkermark samt minskad handelsgödselanvändning, i första hand genom undvikande av överoptimal gödsling, bör en ytterligare minskning av föroreningsbelastningen med ca 10 % kunna uppnås. Det är vidare jordbruksministerns bedömning att flera faktorer på sikt kommer att möjliggöra ytterligare minskningar av kväveläckaget så att en halvering skall kunna uppnås fram till sekelskiftet. Här nämns faktorer såsom rådgivning, en fortsatt intensitetssänkning, teknikutveckling samt förbättrad precision vid tillförsel av växtnäring i jordbruket.

I takt med att kunskaperna ökar beträffande föroreningssituationen och effekterna av olika omställningsåtgärder, bör programmets utformning kunna förbättras. Det är därför naturligt att arbetet bedrivs i olika etapper med återkommande översyner.

Programmets första etapp avser perioden 1988–1991. Inför den efterföljande treårsperioden föreslås en översyn ske med utgångspunkt i den då aktuella föroreningssituationen och erfarenheterna av resp. åtgärd. Förbrukningen av handelsgödsel och bekämpningsmedel bör följas. Vid etappens slut bör handelsgödselanvändningen ha minskat med 10 %. Om så inte har skett kommer regeringen att överväga ytterligare avgiftshöjningar.

Utskottets överväganden

Utskottet kan i allt väsentligt ansluta sig till jordbruksministerns redovisning av den allmänna bakgrunden till regeringens förslag om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket. Under det senaste decenniet har utvecklingen gått mot ett ökat hänsynstagande i de areella näringarna till miljö och naturresurser och till kraven på livsmedlens kvalitet i olika hänseenden. Med de nu framlagda förslagen fullföljs strävandena mot ett jordbruk i ekologisk balans.

I det följande redovisar utskottet sin inställning till de olika förslagen i åtgärdsprogrammet. Några av de i ärendet aktuella motionerna är dock så allmänt utformade att de bör behandlas redan i detta avsnitt.

Utskottet konstaterar till en början att motion Jo767 av Olof Johansson m. fl. (c) yrkande 15 tar upp frågor om jordbrukets miljöpåverkan och därvid framför synpunkter och krav som i hög grad tillgodoses genom propositionen. Detta gäller bl. a. önskemålen om minskning av växtnä-

ringsläckaget i jordbruket och ökad avgiftsbelastning av handelsgödsel och bekämpningsmedel. Motionen påkallar således i denna del ingen ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

Samma bedömning kan i viss mån göras i anslutning till motion Jo719 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) yrkande 58 om ett uthållighets- och miljömål i jordbrukspolitiken. Även i den med anledning av propositionen väckta motionen Jo12 av Lars Ernestam m. fl. (fp) anförs synpunkter på jordbrukspolitikens inriktning och jordbrukets miljöeffekter. Bl. a. anförs att en förändrad jordbrukspolitik måste grundas på en helhetssyn på jordbrukets betydelse för landets beredskap och försvar, för regionalpolitiken och turism och friluftsliv. I en samlad ny jordbrukspolitik bör miljöhänsynen ökas ytterligare, samtidigt som regleringarna minskar. Införandet av arealersättning, eventuellt i kombination med avskaffande av prisregleringslagen, skulle enligt motionen få många positiva effekter. Från miljösynpunkt är det angeläget att stimulera till ökad kalkning. Arealersättning bör införas på försök i form av ett kalkningsbidrag om ca 200 kr. per ha av prisregleringsmedel.

När det gäller de grundläggande frågorna om en helhetssyn på jordbrukspolitiken och ett miljömål för denna politik föreligger enligt utskottets mening knappast några skiljaktigheter mellan motionärernas syn och den inställning som redovisas i propositionen. Det miljömål som redan lagts fast i 1985 års beslut av livsmedelspolitiken kan sägas ha markerats med ännu större eftertryck genom de förslag som läggs fram i förevarande proposition. Utskottet biträder därför inte förslagen i folkpartiets motion om jordbrukspolitikens inriktning m. m. Vad särskilt beträffar kalkning av mark bör nämnas att det från anslaget B 5 Åtgärder mot luftföroreningar och försurning under fjortonde huvudtiteln utgår bidrag för försöksverksamhet med kalkning av mark och grundvatten (prop. 1987/88:85 s. 315). Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Jo758 yrkande 58 och Jo12 yrkandena 1–3.

I motion Jo6 (s) understryks behovet av en mer balanserad spridning av vegetabilie- och animalieproduktionen i landet. Inte minst från miljö- och kvalitetssynpunkt är det angeläget att få en bättre fördelning av t. ex. djuruppfödningen i landet.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att den regionala obalansen i livsmedelsproduktion och förädling kan skapa problem i olika hänseenden. De förslag rörande djurtäthet m. m. som propositionen innefattar ligger emellertid i linje med motionärernas önskemål. Frågan om regional försörjning och försörjningsförmåga har av utskottet behandlats vid flera tillfällen och senast vid beredningen av årrets budgetproposition (JoU 1987/88:17 p. 12). Bl. a. inhämtades i angivna ärende ett yttrande av statens jordbruksnämnd över vissa beredskapsfrågor. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att motionen för närvarande lämnas utan vidare åtgärd.

I motion Jo10 av Karl Erik Olsson m. fl. (c) anförs att all brukningsvärd åkermark bör brukas och användas för att minska användningen av ej förnybara råvaror. Den del av åkermarken som inte krävs för livsmedelsproduktion bör användas för att till exempel producera råvaror till industrin. Ett väl fungerande jordbruk i alla delar av landet bör vara ett mål för

jordbrukspolitiken. Det är angeläget att Norrlandsjordbruket bevaras i minst nuvarande omfattning, inte minst av beredskapsmässiga skäl. Riksdagen bör enligt motionen därför uttala att all brukningsvärd åkermark skall bevaras (yrkande I).

Enligt 1985 års livsmedelspolitiska beslut skall jordbruksproduktionen i stort sett motsvara den inhemska konsumtionen samt behovet för att uppfylla våra internationella åtaganden och för att trygga livsmedelsförsörjningen vid en krissituation. Den del av åkerarealen som mot bl. a. angivna bakgrund kommit att hänföras till den s. k. överskottsarealen kan givetvis, som motionärerna anför, användas för olika ändamål, såsom t. ex. produktion av alternativa råvaror. Enligt utskottets mening föreligger knappast några delade meningar om att all lönsam produktion av alternativa råvaror som kan ske utan skador på miljön är angelägen. Det omställningsprogram som överenskommit mellan regeringen och jordbruksnäringsringen representerar ett steg på vägen mot ett mera differentierat jordbruk, som kan producera såväl livsmedel som andra råvaror för olika industrinäringsringar. När det gäller Norrlandsjordbruket har avsevärda resurser anvisats för att främja jordbruksproduktionen i norra Sverige, vilka åtgärder betingats av både regionalpolitiska och beredskapsmässiga skäl. Syftet med motionen i denna del bör kunna tillgodoses utan något särskilt uttalande från riksdagens sida.

Motion Jo248 (c) yrkande 4 syftar till en prissättning på handelsgödsel som minskar gödselanvändningen med 30 % och införande av arealbidrag. Motionen avstyrks i den mån den inte kan anses tillgodosedd genom regeringens förslag om minskad handelsgödselanvändning m. m.

Förslag till miljöförbättrande åtgärder i jordbruket

Minskning av växtnärläckaget

Enligt jordbruksministern råder det enighet om att jordbrukets negativa miljöpåverkan måste begränsas vid utformningen av den framtida produktionsinriktningen. Föroreningssituationen i t. ex. kust- och havsområdena runt Sverige är så allvarlig att omfattande åtgärder är nödvändiga redan nu. Kunskaperna är också tillräckliga för att identifiera vissa åtgärder som är verkningsfulla och genomförbara från praktisk och ekonomisk synpunkt. Detta gäller såväl jordbruket som andra sektorer i vårt samhälle.

I de tidigare nämnda utredningarna, dvs. aktionsplanerna och den s. k. intensitetsutredningen, har ett antal förslag lämnats i syfte att minska jordbrukets miljöpåverkan. Det kan konstateras att jordbruket i vissa avseenden har påtagligt negativa effekter på miljön och att dessa effekter har samband med produktionens struktur och intensitet. Några särskilt angelägna områden är minskning av växtnärläckaget och användningen av bekämpningsmedel.

I det följande redovisas förslag som syftar till en bättre hantering av stall- och handelsgödsel samt till att hålla en större andel av åkermarken bevuxen under höst och vinter. Vidare lämnas en redogörelse för det pågående programmet för halvering av bekämpningsmedelsanvändningen.

Stallgödselhanteringen har tidigare ofta främst betraktats som ett "kvittblivningsproblem". I dag är kunskaperna betydligt bättre beträffande den faktiska hanteringen och dess negativa effekter från miljösynpunkt. Det råder enighet om att stallgödselhanteringen utgör ett av jordbrukets främsta miljöproblem. De åtgärder som är praktiskt genomförbara bör enligt propositionen vidtas redan nu för att stallgödseln så snart som möjligt tas till vara på ett sätt som minskar belastningen på miljön. Jordbruket är en näring med lång planeringshorisont. Det är därför viktigt att de långsiktiga målen klargörs på ett tidigt stadium och att jordbruket ges rimlig tid för den anpassning som är nödvändig från miljösynpunkt.

De synpunkter som här har framförts berör i hög grad frågan om djurtätheten. I såväl aktionsplanen som intensitetsutredningen förordas att animalieproduktionen bör vara arealbunden. Jordbruksministern delar i princip denna uppfattning och anser således att antalet djur bör vara relaterat till den areal som finns tillgänglig för spridning av gödseln. Stallgödseln är som förut nämnts en viktig resurs som bör utnyttjas med varsamhet för att så långt möjligt minimera utlakningsproblemen. Detta kan ske med en bättre och mer välavvägd hantering och genom att antalet djur anpassas till spridningsarealen. Grödornas fosforbehov bör i princip inte överskridas vid stallgödselhanteringen. Huvudsyftet med en arealanpassad animalieproduktion är att minska den överoptimala kvävetillförsel som förekommer på stallgödslande arealer.

Särskilda föreskrifter om djurhållningen i jordbruket bör mot denna bakgrund kunna utfärdas.

Anpassningen av djurhållningen till arealunderlaget borde, idealt sett, ske med utgångspunkt i produktionsförhållandena hos det enskilda företaget. Växtnäringsbehovet och utlakningen styrs av många olika faktorer, varav några av de viktigaste är klimat, jordart, växtodlingens inriktning och gödsling. Vid utformningen av föreskrifter bör rimlig hänsyn tas till dessa faktorer. En viss områdesvis differentiering är följaktligen befogad. Utgångspunkten bör dock vara att grödornas fosforbehov inte överskrids vid tillförseln av stallgödsel.

En prövning av djurtätheten för varje jordbruksföretag anser jordbruksministern av flera skäl inte vara lämplig. Dels skulle en sådan ordning skapa stora administrativa problem, dels skulle djurhållningen med dess behov av långsiktig planering bli avhängig växtodlingsinriktningen, som mycket väl kan ändras redan i ett kortare tidsperspektiv.

Mot denna bakgrund förordas att generella föreskrifter utfärdas för djurtätheten. Utgångspunkten bör vara de gränser som föreslagits i aktionsplanen mot havsföroreningar. Där föreslås att antalet djurenheter skall begränsas till en djurenhet per hektar när det gäller svin och höns och en och en halv djurenhet när det gäller nötkreatur. Föreskrifterna bör omfatta företag med flera än tio djurenheter i hela landet. Kraven bör vara uppfyllda senast den 1 januari år 1995. Lantbruksstyrelsen bör ges i uppdrag att utfärda föreskrifterna efter samråd med naturvårdsverket.

Vid utformningen av föreskrifterna bör hänsyn tas till möjligheterna för den enskilde jordbrukaren att trygga en tillräcklig spridningsareal genom

avtal med andra markägare, s. k. spridningskontrakt. I samband med ny- eller tillbyggnad av djurstallar är det av särskild vikt att tillgång på spridningsareal kan tryggas genom avtal. I vissa områden, t. ex. i särskilt djurtäta områden, kan särskilda anläggningar för torkning eller annan förädling av stallgödsel utgöra intressanta alternativ. Det finns redan exempel på anläggningar av detta slag. Sådan alternativ användning bör kunna likställas med spridningskontrakt.

Enligt lantbruksstyrelsens bedömning berörs ca 9000 jordbruksföretag av förslaget om en övre gräns för djurtätheten. Enligt propositionen bör stallgödelspridning kunna ske även på mark som brukas av annan, förutsatt att denna rätt styrks i avtal. Detta innebär att flertalet berörda företag bör kunna finna tillräckligt arealunderlag för att hålla tillförseln av stallgödsel inom den föreslagna gränsen. Totalt sett råder det – med några enstaka undantag – inte någon brist på spridningsareal i kommunerna. Undantagen utgörs av några kommuner i södra Sverige, främst Blekinge och Halland. Antalet företag som inte heller med spridningskontrakt inom kommunen kan förväntas klara gränsen har av lantbruksstyrelsen uppskattats till maximalt 1000. Som ett alternativ till minskad djurhållning kan för dessa längre transport eller förädling av stallgödsel bli aktuell. Incitamenten för detta blir beroende av flera faktorer, bl. a. det ekonomiska värdet av stallgödelsens växtnäringssinnehall.

Enligt aktionsplanen mot havsföroreningar beräknas avlastningseffekten av en minskad djurtäthet i kombination med planerad gödsling uppgå till ca 2000 ton kväve/år för Götaland.

För vissa företag kan en anpassning genom neddragning av djurantalet bli aktuell, vilket skulle leda till intäktsförluster. Storleken av dessa förluster och förmågan att klara dem blir beroende av det enskilda företagets situation.

Utskottets överväganden

Utskottet tillstyrker förslaget att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer skall ges bemyndigande att utfärda generella föreskrifter för djurtätheten. Detta innebär bl. a. att tre fristående motioner om arealanpassad djurhållning, nämligen Jo243 (m) yrkande 2, Jo267 (m) och Jo213 (m) yrkande 8, får anses tillgodosedda. I anslutning till motion Jo267 bör tilläggas att de företag som – i samband med ett eventuellt framtida hävande av investeringsstoppet i animalieproduktionen – utvidgar sin produktion givetvis måste underordna sig de regler om djurtäthet m. m. som då gäller.

I motion Jo10 (c) anförs att de lokala förutsättningarna måste beaktas vid bedömningen av antalet djurenheter per brukningsenhet. I arealunderlaget bör inräknas körbar betesmark och kontrakterad areal. Hänsyn bör tas till lokala variationer genom bl. a. jordart och driftsteknik. Antalet djurenheter per hektar bör begränsas till en och en halv djurenhet när det gäller svin och höns och till två djurenheter när det gäller nötkreatur. Föreskrifterna bör omfatta brukningsenheter med över 20 djurenheter (yrkande 6).

Även i motion Jo13 (m) yrkas (yrkande 1) att betesmark skall ingå i

arealunderlaget. Vidare framhålls att begreppet djurenhet aldrig varit avsett att användas som mått på gödselproduktionens storlek. Begreppet har främst använts som ekonomisk enhet. Det bör enligt motionen undersökas om begreppet är lämpligt att i sin nuvarande utformning användas för det ändamål som nu är aktuellt (yrkande 2).

Även utskottet anser att grundprincipen bör vara att djurtätheten regleras i generella föreskrifter. En prövning av djurtätheten för varje företag är, som jordbruksministern anført, olämplig av flera skäl. Av propositionen framgår emellertid att en viss områdesvis differentiering kan vara befogad. Härvid bör möjlighet finnas att beakta bl. a. faktorer som anges i motion Jo10.

Utskottet ansluter sig vidare till propositionen såvitt avser antalet djurenheter per hektar och vilka brukningsenheter som skall omfattas av föreskrifterna. Motion Jo10 yrkande 6 avstyrks således i motsvarande del.

I anslutning till motionerna Jo10 yrkande 6 i den del som gäller betesmark och Jo 13 yrkande 1 vill utskottet framhålla att man i arealunderlaget givetvis bör inräkna sådan areal som är tillgänglig och lämplig för spridning av gödseln. Med detta synsätt bör mark som utnyttjas som betesmark ingå i arealunderlaget. Det bör i första hand ankomma på lantbruksstyrelsen att precisera detta begrepp i tillämpningsföreskrifterna, med beaktande bl. a. av vad utskottet nyss anført. Vad utskottet anført med anledning av de båda motionerna i motsvarande del bör ges regeringen till känna.

Vad beträffar inräknande av s. k. kontraktsareal i markunderlaget får motionerna Jo10 och Jo13 anses tillgodosedda, med hänvisning främst till vad jordbruksministern anført härom (prop. s. 21).

Vad beträffar motionärernas (m) ifrågasättande av begreppet djurenhet får utskottet erinra om att begreppet kommit till användning t. ex. i miljöskyddsförordningen för att ange i vilken utsträckning tillståndsplikt föreligger enligt miljöskyddslagen för ladugård, stall eller annan anläggning för djuruppfödning (se bilaga A till miljöskyddsförordningen). Grundtanken bakom prövningsystemet är givetvis att anläggningar av en viss storlek anses innebära en belastning på miljön. Enligt vad utskottet erfarit genomför statens naturvårdsverk en utvärdering av begreppet djurenhet. Det anförda innebär att motion Jo13 yrkande 2 inte påkallar någon särskild åtgärd.

Spridningstidpunkt

Tidig höstspridning av stallgödsel innebär enligt jordbruksministern stor risk för nitratutlakning. Risken blir dock mindre om spridningen åtföljs av höstsådd gröda. Sen höstspridning minskar utlakningsrisken något på grund av att den biologiska aktiviteten avtar vid lägre temperatur. Spridning av stallgödsel vintertid – då nedbrukning normalt inte kan ske – innebär främst risk för förorening av ytvatten genom ytavrinning till följd av nederbörd och snösmältning. Med stor ytavrinning ökar särskilt fosforförlusterna.

En anpassning av spridningstidpunkten för stallgödsel är viktig för att begränsa utlakningen av växtnäringsämnen från åkermarken. Jordbruks-

ministern anser att höstspredning på obevuxen mark därför bör begränsas i största möjliga utsträckning. Spridning bör dock tillåtas i växande gröda eller före sådd av höstgröda. Det kan vara befogat att tillåta spridning på vintern, under förutsättning att nedbrukning sker samma dag. En viss regional anpassning av föreskrifterna bör ske med hänsyn till klimat och produktionsförhållanden i övrigt.

I aktionsplanen föreslås ett generellt spridningsförbud i hela landet under perioden den 1 december – den 28 februari om inte nedbrukning kan ske samma dag. Jordbruksministern stödjer utredningens förslag på denna punkt. Därutöver föreslås för södra Sverige att spridning endast skall få ske i växande gröda eller före höstsådd under perioden den 1 augusti – den 30 november.

Föreskrifterna rörande höstspredning föreslås främst omfatta Blekinge, Skåne och Halland samt kustområdena från Bohuslän t. o. m. Stockholms skärgård, Öland och Gotland inräknade. De bör dock på sikt kunna utvidgas till att gälla särskilt känsliga områden även i övriga delar av landet. Lantbruksstyrelsen bör få i uppdrag att i samråd med naturvårdsverket utreda i vilka övriga föroreningskänsliga områden motsvarande restriktioner bör aktualiseras. Reglerna rörande vinterspredning bör träda i kraft år 1989. Restriktioner för höstspredning bör träda i kraft först när företagens lagringskapacitet är utbyggd, dock senast den 1 januari 1995.

Restriktioner för höst- och vinterspredning medför för många företag ett behov av ökad lagringskapacitet för stallgödsel. Utbyggnadstakten för gödselvårdsanläggningar kommer därför att styra den tidpunkt när restriktionerna kan träda i kraft. I propositionen föreslås en omställningsperiod fram till år 1995 för utbyggnad av lagringskapaciteten. Denna fråga behandlas i det följande.

Enligt aktionsplanen mot havsföroreningar utgör restriktioner beträffande spridningstidpunkt för stallgödsel den viktigaste enskilda åtgärden för att minska utlakningen av kväve från åkermarken. Effekten beräknas bli en minskning motsvarande ca 5 400 ton per år, dvs. mer än hälften av den sammantagna effekten för samtliga föreslagna åtgärder i aktionsplanen.

En särskild fråga av intresse i sammanhanget är problemet med ammoniakavgång från stallgödsel till luften. Där anges att en betydande del av ammoniakförlusterna sker i samband med spridning av stallgödsel. Jordbruksministern anser att föreskrifterna bör utvidgas med regler om nedbrukning av stallgödsel för att minska ammoniakavgången till luften.

Utskottets överväganden

Utskottet tillstyrker att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer ges bemyndigande att utfärda generella föreskrifter angående begränsning av tiden för spridning av stallgödsel och andra organiska gödselmedel i syfte att minska utlakningen av närsalter. Föreskrifterna bör även syfta till att minska ammoniakavgången till luften i samband med spridning. Det anförda innebär att utskottet avstyrker motion Jo10 i den del motionen avvisar förslaget om generellt spridningsförbud. Vad motionärerna anført om jordtyper och spridningsmängd m. m. förtjänar visserligen att beaktas.

Av jordbruksministrernas anförande framgår emellertid att en viss regional anpassning av föreskrifterna bör ske med hänsyn till klimat och produktionsförhållanden i övrigt. Vad gäller motionärernas krav på informationsinsatser utgår utskottet från att rådgivningen m. m. till lantbruket anpassas efter de produktionsförutsättningar som kommer att gälla när förslagen träder i kraft. I propositionen understryks för övrigt rådgivningens betydelse när det gäller att komma till rätta med jordbrukets miljöeffekter. Under rubriken Växtodlings- och gödslingsplanering (s. 26–27) redovisar jordbruksministern sålunda sina överväganden om behovet av utökad individuell rådgivning och hänvisar till de i budgetbehandlingen föreslagna resursförstärkningarna för detta ändamål. Sammanfattningsvis anser utskottet att yrkande 7 i motion Jo10 i dessa avscenden bör kunna tillgodoses utan någon riksdagens åtgärd.

Vad utskottet anfört bör kunna tillgodose motion Jo243 (m) yrkande 4 om rådgivning rörande spridning av gödsel och spridningstidpunkt m. m.

I motion Jo8 (s) yrkas med hänvisning till vad som anförts om "jordbrukets rovdrift med miljön" på flera punkter en skärpning av de föreslagna åtgärderna. Det generella spridningsförbudet bör utsträckas i tiden: Kravet på höst- och vinterbevuxen areal bör vara uppfyllt redan år 1990. Ytterligare höjning av avgiften på handelsgödsel kan behöva övervägas. En del av omställningsstödet bör utgå i form av ersättning till lantbrukare som satsar på alternativ odling. Regeringen bör uppmärksammat följa prisutvecklingen på t. ex. flytgödselbehållare så att inte vinsterna av det föreslagna bidraget hamnar i betongindustrin.

De åtgärder som föreslås i propositionen måste först genomföras innan behovet av ytterligare insatser kan bedömas. Med hänsyn härtill föreslår utskottet att motion Jo8 lämnas utan vidare åtgärd i den del som avser utsträckning i tiden av det generella spridningsförbudet.

Motionen behandlas i övrigt under resp. avsnitt som berörs i motionsmotiveringen.

Spridning av avloppsslam m. m.

I propositionen anföras att de allmänna avloppsreningsverken årligen producerar sammanlagt ca 200 000 ton slam, räknat som torrsubstans. Förutom att det kan användas som gödselmedel i jordbruket kan det även läggas i upplag eller användas vid anläggning av park- och grönytor. För att förlusterna av växtnäring från jordbruket till omgivningen skall kunna minimeras krävs att kretsloppen i naturen för dessa ämnen sluts i största möjliga utsträckning. Slammet med sitt växtnäringssinnehåll måste alltså enligt jordbruksministern betraktas som en resurs och återföras till åkermarken med iakttagande av samma noggrannhet och försiktighet som gäller för spridning av stallgödsel. Beroende på slammets innehåll av bl. a. metallsalter och olika organiska föreningar kan dock användningen av slammet för jordbruksändamål i dagsläget vara förknippad med vissa risker.

Enligt jordbruksministern är det ytterst angeläget att det slam som sprids på åkermark inte innehåller metaller eller andra ämnen och föreningar som

kan misstänkas påverka åkermarkens långsiktiga produktionsförmåga eller livsmedlens kvalitet i negativ riktning. Slammet bör därför vara innehållsdeklarerat på ett tillfredsställande sätt. Statens naturvårdsverk har under år 1987 beslutat om nya allmänna råd för hantering av slam från avloppsreningsverk. I råden presenteras riktvärden och gränsvärden för metaller i slam för jordbruksanvändning. Chefen för miljö- och energidepartementet har uppdragit åt statens naturvårdsverk att utreda om behov finns av att komplettera de allmänna råden, framför allt vad gäller slammets innehåll av organiska föreningar. I avvaktan på denna komplettering av de allmänna råden bör spridning av slam på åkermark följas med uppmärksamhet av berörda myndigheter.

En anledning till att slammet i vissa fall innehåller för höga halter av metaller och organiska föreningar för att vara tjänligt som gödselmedel är att tätorternas hushållsavlopp blandas med industriavlopp. I detta sammanhang påminns om kommunernas möjlighet att, i egenskap av huvudmän, ställa krav på anslutna industrier och därigenom begränsa tillförseln av sådant avloppsvatten som påverkar reningsverkens drift och slammets sammansättning i negativ riktning.

Utskottets överväganden

I motion Jo11 (vpk) yrkande 2 anförs att spridning av avloppsslam på åkermark ej bör tillåtas så länge riskerna med detta ej är kända. I motion Jo13 (m) yrkande 7 understryks att gränsvärden för slammets innehåll av skadliga ämnen snarast måste fastställas i enlighet med vad riksdagen tidigare uttalat.

Enligt motion Jo30 av Olof Johansson m. fl. (c) yrkande 51 bör användning av rötslam på jordbruksmark förbjudas.

Även de fristående motionerna Jo243 (m), Jo744 (c) och Jo754 (s) behandlar riskerna med slamspridning på åkermark. Krav framställs på skärpta regler, gränsvärden för tungmetaller och kemiska substanser m. m. I motion Jo744 yrkas även att det juridiska ansvaret för skador orsakade av slamspridning klarläggs samt att ytterligare insatser görs i fråga om forskning rörande föroreningar i rötslam.

I motion Jo808 (m) föreslås att slamhanteringen regleras i särskild lagstiftning eller att lagen resp. förordningen om kemiska produkter utvidgas till att omfatta slamhanteringen.

Utskottet har under hösten 1987 behandlat vissa avfallsfrågor, däribland slamhanteringen (JoU 1987/88:2). I betänkandet, till vilket här hänvisas, redovisade utskottet innehållet i naturvårdsverkets allmänna råd för slamhanteringen. Utskottet förutsatte att de angivna riktlinjerna snarast skulle omsättas i bindande gränsvärden. Vidare behandlade utskottet frågan om det juridiska ansvaret för skador på grund av användning av rötslam. Med hänvisning härtill och i avvaktan på den utredning som nämns i propositionen anser utskottet att motionerna för närvarande inte påkallar någon ytterligare åtgärd. Utskottet vill dock i sammanhanget ånyo understryka det angelägna i att problemen med slam användningen snarast löses på ett sätt som är acceptabelt från hälso- och miljösynpunkt.

I det föregående har behandlats regeringens förslag angående begränsningen av tiden för stallgödelspridning. Övergång till i huvudsak vårspridning anses vara en av de mest verkningsfulla åtgärderna för att minska växtnärläckaget. Restriktioner beträffande spridningstidpunkten medför behov av utökad lagringskapacitet för stallgödsel.

I aktionsplanen mot havsföroreningar anges att lagringsutrymmet bör motsvara 8–10 månaders gödselproduktion, varav den lägre gränsen avser grovfoderbaserad nötkreaturshållning. Härigenom ges företagen möjlighet att välja en från miljösynpunkt bästa tid för spridning. Jordbruksministrerns bedömning är att den angivna lagringskapaciteten är rimlig, särskilt i områden som är särskilt känsliga från utlakningssynpunkt. Krav med denna innebörd bör ställas i föreskrifter för jordbruket i Blekinge, Skåne och Halland samt i kustområdena från Bohuslän t. o. m. Stockholms skärgård, inbegripet Öland och Gotland hos företag med flera än 10 djurenheter. Prioriteringen av de nämnda områdena innebär även att jämförbarhet skapas mellan jordbruket och de kommunala avloppsreningsverken som föroreningskällor. I övriga delar av landet bör de skärpta kraven endast gälla företag med fler än 100 djurenheter. Kraven bör vara uppfyllda före år 1995.

De angivna riktvärdena har i praktiken redan tillämpats vid tillståndsprövning i södra Sverige. Nu gällande generella riktlinjer anger en lagringskapacitet motsvarande sex månaders stallgödselproduktion. Någon fullständig kartläggning av dagens gödselvårdsanläggningar finns inte. Det är dock känt att en del jordbruksföretag ännu inte uppfyller riktlinjerna trots att dessa gällt i över 15 år.

Enligt lantbruksstyrelsens beräkningar medför det ovan redovisade förslaget om utbyggd lagringskapacitet ett totalt investeringsbehov på drygt 1 miljard kronor i det område som avses. Beräkningarna avser utbyggnad från sex månaders lagringskapacitet för den genomsnittliga besättningsstorleken inom resp. djurslag. Den årliga nettokostnaden, dvs. efter justering för den intäkt som uppkommer på grund av förbättrat stallgödselutnyttjande, kan uppskattas till ca 150 milj. kr. (ca 17 000 företag).

Investeringsbehovet för det enskilda företaget varierar normalt i intervallet 30 000 kr. och 120 000 kr. För flertalet företag kan investeringen beräknas uppgå till ca 50 000–70 000 kr., vilket ger en årlig nettokostnad på ca 6 000–9 000 kr. I praktiken kan dock de ekonomiska konsekvenserna variera avsevärt mellan enskilda företag beroende bl. a. på besättningsstorlek och på de tekniska förutsättningarna för utbyggnad av lagringskapaciteten. Variationer i t. ex. likviditeten medför också att företagen har olika förutsättningar att klara investeringarna. Förslaget om en omställningsperiod fram till år 1995 syftar till att underlätta jordbruksföretagens ekonomiska planering.

Ett bidrag om 20% av investeringen, dock maximalt 25 000 kr., skall enligt propositionen lämnas till utbyggnad av lagringskapaciteten. Bidraget syftar till att påskynda anpassningsåtgärderna och därmed till att snarast möjligt bidra till en minskad föroreningsbelastning. Bidragen bör utgå under perioden 1988/89–1990/91 i de områden som omfattas av föreskrif-

terna. Det bör ankomma på lantbruksstyrelsen att administrera bidragen och att närmare utforma de regler som bör gälla härför.

Enligt aktionsplanen mot havsföroreningar beräknas vårspridning av all stallgödsel leda till en minskning av kväveutlakningen med drygt 5 000 ton per år. Med den nu föreslagna geografiska omfattningen av åtgärden kan effekten antas bli något lägre. På längre sikt bör strävan vara att inkludera ytterligare områden, i första hand sådana som är särskilt känsliga från utlakningssynpunkt, vilket kommer att leda till ytterligare avlastningseffekter.

Kostnaderna för det nu föreslagna bidragssystemet beräknas till ca 200 milj. kr. under perioden 1988/89–1990/91.

Utskottets överväganden

I tre motioner framförs yrkanden angående förslaget om bidrag till gödselvårdsanläggningar m. m.

Enligt motion Jo10 (c) yrkande 8 bör bidragsdelen fastställas till 25 % och uppgå till högst 30 000 kr.

Bidrag bör även utgå som stimulansbidrag till samtliga företag med över 10 djurenheter som ej ingår i de särskilt uppräknade områdena men som ändå vidtar åtgärder enligt föreskrifterna.

I motion Jo12 (fp) yrkas avslag på förslaget om bidrag till gödselvårdsanläggningar. Motionärerna anser att avgiftsmedlen kan användas på ett bättre sätt och föreslår att i stället 180 milj. kr. anslås för att stimulera lövskogspantering på åkermark i slättbygder (yrkandena 4 och 5). Yrkande 5 i motionen behandlas dock under rubriken Naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet.

I motion Jo13 (m) anförs att bidrag bör utgå till samtliga som berörs av föreskrifterna ända fram till den 1 januari 1995, dvs. även till företag med mer än 100 djurenheter i de områden som ej specificerats i propositionen. Teknisk utveckling på området bör stimuleras genom att bidrag utgår även till jordbrukare som har del i en gemensamhetsanläggning. Bidraget bör ej finansieras med avgiftsmedel utan med allmänna budgetmedel (yrkandena 3–6).

Utskottet tillstyrker att regeringen eller den myndighet regeringen föreskriver bemyndigas att utfärda generella föreskrifter för lagring av stallgödsel.

Regeringens förslag rörande bidragsregler m. m. får anses väl avvägt. Utskottet ansluter sig därför till förslaget att bidrag skall utgå med 20 % av investeringen, dock maximalt 25 000 kr., under perioden 1988/89–1990/91 i Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län samt kustområdena från Bohuslän t. o. m. Stockholms skärgård, inbegripet Öland och Gotland.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Jo10 yrkande 8, Jo12 yrkande 4 och Jo13 yrkandena 4 och 5.

Utskottet finner ej anledning frångå regeringens förslag om finansiering av bidraget och avstyrker således även motion Jo13 yrkande 3.

Utskottet delar däremot den uppfattning som framförs i motion Jo13 (yrkande 6) att bidragsmöjligheterna bör omfatta även jordbrukare som har

del i en gemensam gödselvårdsanläggning. Utskottet går inte närmare in på frågan hur bidraget skall relateras till den gemensamma anläggningen resp. de i anläggningen deltagande företagen. Utskottet utgår från att lantbruksstyrelsen bemyndigas att närmare utforma de bidragsregler som erfordras. Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

När det gäller merkostnaderna för jordbruket får utskottet hänvisa till propositionens uttalanden (s. 38) att kostnadsökningar och intäktsförändringar som uppstår för producenterna bör behandlas vid jordbruksprisöverläggningarna i den takt de uppstår och registreras.

Farhågor för en ohämmad prisutveckling på flytgödselbehållare anförs bl. a. i motion Jo8 (s). Utskottet utgår från att regeringen och berörda myndigheter följer prisutvecklingen men anser inte att frågan i detta läge kräver något särskilt initiativ från riksdagens sida.

I några fristående motioner berörs frågan om utökad lagringskapacitet för gödsel och statliga stimulanser för detta. Motionerna innehåller i huvudsak tämligen ospecificerade krav på statliga bidrag till gödselvårdsanläggningar (Jo213 yrkande 5, Jo243 yrkande 1 och Jo730) eller ekonomiska stimulanser i form av investeringsbidrag, räntestöd eller investeringsavdrag för utbyggnad av lagringskapaciteten i föroreningskänsliga områden (Jo776). Motionerna får anses tillgodosedda genom de ovan behandlade förslagen och påkallar ingen vidare åtgärd från riksdagens sida.

Växtodlings- och gödslingsplanering, spridningsteknik m. m.

Under ovanstående rubriker anför jordbruksministern bl. a. att det är angeläget med en utökad växtodlings- och gödslingsplanering hos de enskilda jordbruksföretagen. En behovsanpassad tillförsel av växtnäring bör i första hand åstadkommas med hjälp av rådgivning.

Vidare aviseras att lantbruksstyrelsen skall ges i uppdrag att – i samråd med naturvårdsverket – utreda vilka krav som bör ställas på gödselspridare. Förslag bör lämnas om när och hur typgodkännande kan införas. Uppdraget bör omfatta såväl stallgödsel som handelsgödsel.

Utskottet har ingen erinran mot propositionens överväganden i dessa avsnitt.

Minskad användning av handelsgödselmedel

För att ytterligare minska utlakningen, främst av kväve, är det enligt jordbruksministern nödvändigt att även minska användningen av handelsgödselmedel. Undersökningar har visat att överoptimal tillförsel av kväve är vanligt förekommande på de arealer där både stallgödsel och handelsgödsel används samt dessutom förekommer på ca 10 % av den endast handelsgödslade arealen. I första hand bör målet vara att undvika överoptimala givor. Denna reducerade kvävetillförsel kan förväntas ge direkta resultat i form av minskad utlakning. Dessutom framhålls att åtgärden leder till ökad lönsamhet för den enskilde jordbrukaren. Här spelar den föreslagna satsningen på ökad rådgivning en särskilt viktig roll.

I intensitetsutredningen har beräkningar redovisats över sambanden mellan kvävegödning och avkastning. En minskad användning av handelsgödselkväve med 30 % beräknas medföra att avkastningen minskar med 5–10 %. Avkastningen anses dock sannolikt kunna upprätthållas vid en lägre kvävetillförsel förutsatt att vissa anpassningar sker av produktionstekniken. Med t. ex. förbättrad precision vid spridningen och delade kvävegivor bör det vara möjligt att på sikt mera exakt anpassa tillförseln av växtnäring efter grödornas aktuella behov. På detta sätt bör det alltså vara möjligt att ytterligare minska kväveutlakningen avsevärt. Det framstår därför som ytterst angeläget att med insatser för en ökad rådgivning och förbättrad spridningsteknik skapa bättre precision och därmed ytterligare sänka kvävetillförseln.

Handelsgödsel förbrukningen i det svenska jordbruket ökade fram till början av 1970-talet. Därefter minskade användningen av fosfor och kalium. Sedan budgetåret 1983/84 har förbrukningen av handelsgödselkväve minskat med ca 10 %.

I syfte att begränsa användningen utgår en miljöavgift på handelsgödsel. Avgiftens storlek uppgår till ca 5 % av försäljningspriset. Under budgetåret 1986/87 uppgick de samlade avgiftsmedlen från bekämpningsmedel och handelsgödsel till ca 110 milj. kr. Den avgift på handelsgödsel och bekämpningsmedel som tas ut inom ramen för jordbruksprisregleringen motsvarar ca 20 % av försäljningspriset och uppgick budgetåret 1986/87 till ca 473 milj. kr.

Jordbruksministern anser att en ytterligare minskning av handelsgödselanvändningen är ytterst angelägen. En höjning av miljöavgiften på handelsgödsel bör därför ske. I propositionen föreslås en höjning av avgiften med 30 öre per kg kväve och 60 öre per kg fosfor, dvs. en fördubbling fr. o. m. den 1 juli 1988. Ett högre pris på kväve och fosfor kan förväntas ge positiva effekter för miljön genom att det beräknas leda till sänkt förbrukning av handelsgödsel liksom till ett bättre utnyttjande av stallgödselns växtnäringssinnehall.

Enligt intensitetsutredningen är sannolikt en kombination av sänkt kvävegödning och ökad andel höst- och vinterbevuxen mark den bästa vägen att minska kväveläckaget. På längre sikt bestäms kväveutlakningen av den gödning och kväveutbytesnivå som förekommit under en längre tid. Den nu föreslagna avgiftshöjningen på handelsgödselkväve och -fosfor skall även ses som en signal om att en viss generell intensitetssänkning i jordbruket är önskvärd från miljösynpunkt. Med ett successivt förbättrat utnyttjande av tillförd kvävegödsel bör den totala förbrukningen av handelsgödselkväve kunna minska med ytterligare 20 % fram till sekelskiftet räknat från 1986 års förbrukning. Enligt propositionen bör detta vara målsättningen. Ett delmål bör vara en 10-procentig minskning till år 1992. Jordbruksministern utgår ifrån att näringen och dess organisationer aktivt engagerar sig för att medverka till att målet om en halvering av utlakningen nås, eftersom detta medför såväl förbättringar i miljöhänsen som besparingar för den enskilda jordbrukaren. Detta kan ske genom att ytterligare ansträngningar görs för att utnyttja den rådgivning som står till buds och den teknikutveckling som sker för att på så sätt undvika överoptimala

givor och ojämn spridning. Om inte det angivna målet nås kommer ytterligare avgiftshöjningar att övervägas. JoU 1987/88:24

Utskottets överväganden

På begäran av jordbruksutskottet har skatteutskottet avgett yttrande över de i propositionen föreslagna avgiftshöjningarna (se bilaga). I likhet med skatteutskottet tillstyrker jordbruksutskottet den föreslagna avgiftshöjningen och avstyrker motion Jo13 yrkandena 8 och 9 i motsvarande del. Likaså avstyrks motionerna Sk342 (m) yrkande 2 (delvis) och Jo264 (m) yrkande 3. Som skatteutskottet anfört skapas genom avgiftshöjningen möjligheter att finansiera olika angelägna åtgärder för att förbättra miljön inom jordbruket.

Utskottet konstaterar vidare att yrkande 44 i folkpartiets miljömotion Jo719 om höjning av gödselmedelsavgiften får anses tillgodosett genom ovan nämnda ställningstagande.

Ökad andel höst- och vinterbevuxen åkermark, grön mark

Att hålla åkermarken bevuxen under så stor del av året som möjligt är den viktigaste åtgärden för att minska växtnärläckaget. Det kan ske på flera sätt. En ökning av vallodlingen och andelen höstsådda grödor är två olika möjligheter. Att så in fånggrödor är en tredje. För närvarande är ca 40 % av den svenska åkerarealen bevuxen under vintern med antingen vall eller någon form av höstgröda. Andelen höstbevuxen mark varierar dock avsevärt mellan olika regioner. Den lägsta andelen finns i Götalands och Svealands slättbygd.

Med den utformning som odlingssystemen har är det inte möjligt att på kort sikt avsevärt öka andelen vallodling eller höstsådda grödor. Det omställningsprogram som har överenskommit mellan regeringen och Lantbrukarnas riksförbund syftar till att minska spannmålsodlingen och att stimulera till alternativ markanvändning. Det är flerårigt och innebär att jordbrukare som minskar sin odling av jordbruksprisreglerade grödor får stöd för att i stället odla t. ex. vall. Programmet innebär ett steg mot en övergång till ett mer miljövänligt odlingssystem. Det stimulerar till att en större areal används till odling av fleråriga foderväxter. På så sätt begränsas riskerna för kväveutlakning. Kravet på att alla deltagande jordbrukare skall ha hela sin areal besädd verkar i samma riktning.

Enligt jordbruksministerns mening bör stora ansträngningar göras för att utveckla system med insädd av fånggröda. Det är framför allt i de södra delarna av Sverige där växtnärläckaget är som störst som det är angeläget att insatser görs snarast. Överläggningar kommer att tas upp med företrädare för jordbruksnäringen om möjligheterna att inom ramen för de medel som finns tillgängliga inom jordbruksprisregleringen avsätta medel för utvecklingen och användningen av fånggrödor.

Enligt jordbruksministern är det ytterst angeläget att satsa avsevärda resurser för att vinna erfarenheter från forskning och försöksverksamhet på detta område. Så sker redan inom ramen för det forskningsprogram

avseende alternativa produktionsformer som beslutats av skogs- och jordbrukets forskningsråd. Med tanke på åtgärdens angelägenhetsgrad bör forskning och viss praktisk tillämpning utvecklas parallellt. Insådd av vall i vårstråsäd är redan en känd teknik i vissa företag, och denna teknik behöver utvecklas och spridas till fler företag. De överläggningar som jordbruksministern avser ta upp med jordbruksnäringen kommer därför i första hand att avse möjligheterna att ge jordbrukarna själva möjlighet att bidra till en utveckling av odlingstekniken.

I aktionsplanen mot havsföroreningar anges att kväveutlakningen kan minskas med ca 20 kg per hektar med odling av fånggröda. Betydelsen av denna åtgärd betonas starkt även av forskare och i ett flertal remissyttranden. Jordbruksministern bedömer att insådd av fånggröda är en jämförelsevis enkel åtgärd som kan leda till en effektiv minskning av kväveläckaget. Kostnaden för den enskilde brukaren utgörs av utsäde, sådd, fördyrad skörd, viss minskning av skördeutbytet och försvårad ogräsbekämpning. I gengäld uppstår fördelar i form av att grödan i vissa fall kan utnyttjas som foder, att behovet av kvävegödsling minskar och att jordbrukslandskapets fauna och flora gynnas. På vissa jordar kan en fånggröda även möjliggöra tidigare vårbruk.

Beräkningar visar att insådd av fånggröda kan bli lönsam om den utnyttjas som foder. Där detta inte är möjligt beräknas nettokostnaden uppgå till 200–300 kr. per hektar. Här kan alltså en avsevärd reduktion av kväveläckaget uppnås med viss förtjänst eller i varje fall till relativt låg kostnad för det enskilda företaget.

Det är enligt jordbruksministern angeläget att andelen höst- och vinterbevuxen mark kan ökas ytterligare på längre sikt. Detta gäller särskilt för lätta jordar i Götalands och Svealands slättbygder där kväveutlakningen är betydligt större än i övriga delar av landet. Målet bör enligt propositionen sättas högre än vad som föreslagits. Ett mål bör därför vara att 60 % av företagens åkerareal är höstbevuxen år 1995 i de områden och på de jordbruksmarker där det är mest angeläget att minska kväveläckaget. I Götalands slättbygder skulle ökningen generellt sett uppgå till ca 20 procentenheter.

På grundval av erfarenheter från forskning och praktisk verksamhet i jordbruket bör lantbruksstyrelsen utarbeta föreskrifter angående andelen höst- och vinterbevuxen mark. Föreskrifterna bör kunna träda i kraft den 1 januari 1991.

Enligt aktionsplanen mot havsföroreningar beräknas en ökning av andelen höst- och vinterbevuxen mark med 20 procent, motsvarande 8 procentenheter, leda till en avlastningseffekt motsvarande drygt 2000 ton kväve per år. De nu föreslagna åtgärderna är dock mera omfattande och kan därmed förväntas leda till en betydligt större minskning av kväveläckaget.

Utskottets överväganden

Utskottet tillstyrker att regeringen eller den myndighet regeringen föreskriver ges bemyndigande att utfärda generella föreskrifter om växtodling då detta är skäligt från miljöskyddssynpunkt.

Som anförts i propositionen bör föreskrifterna syfta till att öka andelen höstbevuxen mark. Åkermarken bör vara bevuxen under så stor del av året som möjligt. Detta kan ske genom en ökning av vallodlingen och andelen höstsådda grödor samt genom insådd av fånggröda. Målet bör vara att 60 % av åkermarken är höstbevuxen år 1995.

Det anförda innebär att utskottet avstyrker motion Jo8 (s) i den del motionärerna yrkar att kravet på bevuxen åkerareal skall vara uppfyllt redan år 1990.

I motion Jo10 (c) yrkandena 3 och 4 anförts att en utvecklad teknik för fibergrödor ger självklara positiva sidoeffekter. Om delar av åkerarealen är bevuxen med gröna grödor, vallväxter, minskar läckaget från dessa jordar samtidigt som växtföljden förbättras. Odlingen av både alternativa grödor och vallväxter bör utökas. Sockerbetsor bör också räknas som fånggröda. Svagheten med regeringens förslag, som huvudsakligen avser vallväxter, är att det inte finns en naturlig avsättningsmarknad för en ökad vallväxtproduktion i Sverige. Fånggrödor eller mellangrödor ger inte någon ekonomisk lönsamhet men minskar kväveläckaget. Avsättningsmöjligheter måste skapas bl. a. för alternativa grödor, t. ex. luzern, lin, gräsarter m. m. eller grödor som kan ersätta fossila råvaror. En stor del av den s. k. överskottsarealen skulle kunna användas för sådan produktion, om samhället medverkade till att skapa en marknad för denna.

Som framgår av referatet ovan redovisar jordbruksministern olika alternativ och handlingslinjer när det gäller att hålla åkermarken bevuxen under en så stor del av året som möjligt (prop. s. 31f.). Stora ansträngningar bör göras för att utveckla system med insådd av fånggröda. Vidare anförts i propositionen att avsevärda resurser bör satsas för att finna erfarenheter från forskning och försöksverksamhet på detta område. Ytterligare insatser föreslås under rubriken Försöks- och utvecklingsverksamhet m. m. Det anförda innebär att yrkande 3 i motion Jo10 inte bör föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Yrkande 4 bör kunna tillgodoses inom ramen för Omställning 90 och de åtgärder i övrigt som anges i propositionen.

I motion Jo13 (m) yrkande 10 anförts att fullskaleförsök med odling av fånggröda bör genomföras innan lantbruksstyrelsen bemyndigas att utfärda föreskrifter om höst- och vinterbevuxen mark.

Som utskottet nyss anført är det angeläget att resurser satsas för att vinna erfarenheter från forskning och försöksverksamhet på detta område. Forskning och viss praktisk tillämpning bör utvecklas parallellt. Ytterligare insatser för försöks- och utvecklingsverksamhet föreslås i propositionen i ett särskilt avsnitt (se nedan).

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att motion Jo13 i denna del lämnas utan någon vidare åtgärd från riksdagens sida.

I motion Jo9 (m) understryks sockerbetsodlingens betydelse när det gäller växtföljden och för att motverka växtnärläckaget från åkermarken. Motionen utmynnar i förslag om bl. a. ökning av sockerbetsarealen på Gotland.

Även utskottet anser att sockerbetsodlingen kan ha betydelse från de synpunkter som anges i motion Jo9 och – enligt redovisningen ovan – i

centrens kommittémotion Jo10. Däremot är utskottet inte berett att i detta sammanhang göra något uttalande om sockerbetsarealens storlek vare sig i hela riket eller för speciella regioner. En utredning om socker och stärkelse m. m. har nyligen genomförts av statens jordbruksnämnd, och utskottet utgår från att hithörande frågor kommer att behandlas senare under vårsessionen. Motion Jo9 avstyrks således i den mån den inte tillgodoses med vad utskottet nyss anfört.

Försöks- och utvecklingsverksamhet m. m.

Enligt jordbruksministern bör ytterligare resurser avsättas för försök och utveckling rörande främst metoder att minska jordbrukets växtnäringsläckage. I propositionen föreslås att ytterligare 10 milj. kr. avsätts under en treårsperiod för detta ändamål.

Utskottet har ingen erinran mot regeringens förslag.

I motion Jo10 (c) yrkande 2 föreslås att en del av influtna avgiftsmedel används som bidrag till utveckling av ny teknik. Det gäller bl. a. teknik för spridning av stallgödsel och utveckling av kemiska analysmetoder. Även vid en omställning till nya (alternativa) grödor är teknikutveckling nödvändig. Motionärerna föreslår ett årligt anslag av 15 milj. kr. för angivna ändamål.

Motion Jo10 yrkande 2 får anses i viss mån tillgodosett genom propositionens förslag och bör inte föranleda någon ytterligare åtgärd.

I den fristående motionen Jo868 (m, s, c) redovisas vissa projekt som syftar till ett bättre utnyttjande av växtnäring i flytgödsel under olika betingelser.

I motion Jo243 (m) yrkande 3 presenteras vissa försöksprojekt i Mellby rörande växtnäringsläckage under olika betingelser.

Utskottet kan i stort sett ansluta sig till vad motionärerna anfört om värdet av dessa försök som ett underlag för de fortsatta strävandena att minimera jordbrukets miljöpåverkan. Det får förutsättas att denna typ av försök faller inom ramen för den försöks- och utvecklingsverksamhet som förordas i propositionen. Syftet med motionerna bör kunna tillgodoses utan något initiativ från riksdagens sida.

Minskad användning av bekämpningsmedel m. m.

I propositionen föreslås att miljöavgiften på bekämpningsmedel höjs med 4 kr. per kg aktiv substans fr. o. m. den 1 juli 1988, dvs. en fördubbling av avgiften.

Vidare lämnas en redogörelse för de åtgärder som hittills vidtagits för att begränsa bekämpningsmedelsanvändningen.

Fortsatta ansträngningar att minska riskerna med användningen av bekämpningsmedel i jordbruket är enligt jordbruksministern angelägna. Ett arbete pågår för att minska hälso- och miljöriskerna vid användning av kemiska bekämpningsmedel. Det handlingsprogram som har tagits fram gemensamt av lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket och kemikalieinspektionen på regeringens uppdrag har tre delar. En första del omfattar åtgär-

der som innebär en övergång till användning av medel som innebär mindre risker från hälso- och miljösynpunkt, en annan minskning av användningen av bekämpningsmedel och en tredje särskilda åtgärder till skydd för hälsa och miljö.

Arbetet med att förverkliga detta program och målet om en halvering av bekämpningsmedelsanvändningen är i full gång. Under den gångna hösten har en rad beslut fattats som innebär att ytterligare steg har tagits mot ett jordbruk som kan klara sig med avsevärt mindre kvantiteter av kemiska bekämpningsmedel. Inom ramen för handlingsprogrammet har kraven på utbildning och tillstånd för att använda kemiska bekämpningsmedel skärpts väsentligt. De flesta medel som används yrkesmässigt inom jord- och skogsbruket samt trädgårdsnäringen kommer att omfattas av utbildningskrav. Kemikalieinspektionen gör också en utgallring av gamla, från risksynpunkt dåligt dokumenterade medel från bekämpningsmedelsregistret. Extra personal har anställts för ändamålet. Bekämpningsmedelsregistret byggs också ut så att det även inbegriper toxicitets- och ekotoxicitetsdata för varje medel. Vid prövning av nya medel blir det då möjligt att göra en fullständigare risk-nyttovärdering. Naturvårdsverket har utfärdat föreskrifter som innebär förbättringar på väsentliga områden rörande hanteringen av bekämpningsmedel inom jordbruket.

Naturvårdsverket har också utfärdat nya allmänna råd för användning av kemiska bekämpningsmedel i jordbruket. I samarbete med lantbruksstyrelsen har verket utarbetat ett förslag till regler för typprovning och typgodkännande av lantbrukssprutor. Det innebär krav på att sprututrustning skall hålla en minimistandard vad avser funktion. I budgetpropositionen 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 11) har förordats att medel avsätts till en serieprovning av lantbrukssprutor som skall utgöra underlag för de föreskrifter om typprovning som skall utarbetas av naturvårdsverket. Från årsskiftet 1987-1988 är det möjligt för den enskilde lantbrukaren att få bidrag för att funktionstesta lantbrukssprutor. Bidrag kan även lämnas till maskinhandeln för anskaffning av mobila testutrustningar och för ombyggnad av stationär testutrustning till mobil. För budgetåret 1987/88 har 2,9 milj. kr. anslagits för ändamålet. För nästa budgetår föreslås oförändrat belopp.

En väl utvecklad prognos- och varningstjänst är av stor betydelse för att få den behovsanpassade bekämpningen av olika skadegörare att fungera väl. Därför har växtskyddscentralerna i Kalmar, Linköping och Skara förstärkts med tre tjänster under budgetåret 1986/87. Under innevarande budgetår har en femte central inrättats i Uppsala. För innevarande budgetår disponeras 3 milj. kr. för prognos- och varningsverksamhet. Rådgivningen om bättre behovsanpassning och minskade doser i ogräsbekämpningen kommer att intensifieras. Vidare har en ny tjänst för en statskonsulent inrättats vid SLU med syfte att nya rön på det bekämpningstekniska området skall nå ut snabbare till rådgivare och konsulenter. Enligt jordbruksministrarnas mening är det angeläget att ytterligare insatser görs för att behovsanpassa den kemiska bekämpningen och undvika onödig besprutning. Dessa insatser bör rymmas inom ramen för de 16,3 milj. kr. som i årets budgetproposition har förordats till miljöinriktad växtodlingsrådgivning m. m.

Inom livsmedelsverkets område fortsätter arbetet med vidgad kontroll av bekämpningsmedelsrester i spannmål och dricksvatten liksom utvecklingsarbete av analysmetoder för pesticider.

Förstärkt forskning och utvecklingsverksamhet är en förutsättning för att på sikt ytterligare kunna minska riskerna vid användning av bekämpningsmedel och för att få en fungerande strategi för svamp-, insekts- och ogräsbekämpning. Inom området ogräsforskning har därför medel tillförts SLU för en forskartjänst. Lantbruksstyrelsen har tillförts 1,5 milj. kr. för finansiering av försöks- och utvecklingsarbete vid SLU.

Beträffande stråförkortningsmedel föreslår intensitetsutredningen en förlängning av förbudet mot användning i spannmål med undantag för råg. Utredningen föreslår att stråförkortningsmedel skall få användas under en övergångsperiod på förslagsvis fem år tills sorter med bättre stråstyrka har tagits fram genom förädling eller på annat sätt. Ett beslut med den innebörden har nyligen fattats av regeringen.

Det är angeläget att man inom ramen för såväl växtförädlingen som växsortnämndens arbete bevakar möjligheterna att snabbast möjligt få fram sorter som förenar en acceptabel stråstyrka med tillfredsställande avkastning.

Utskottets överväganden

I likhet med skatteutskottet tillstyrker utskottet den föreslagna avgiftshöjningen och avstyrker motionerna Jo13 yrkandena 8 och 9 och Sk342 yrkande 2, samtliga i motsvarande del.

I motion Jo11 (vpk) yrkande 1 anförs att handlingsprogrammets delmål – en halvering av bekämpningsmedelsanvändningen på 5 år – är ointressant som politiskt mål, eftersom den kemiska industrin kommer att anpassa sig och producera bekämpningsmedel med betydligt större giftverkan. Utgångspunkten bör i stället vara att den behandlade arealen minskas.

I propositionen redovisas utförligt vilka ansträngningar som görs på olika områden för att minska användningen av kemiska medel i jordbruket. Utskottet utgår från att dessa åtgärder kan leda till en minskning av såväl den behandlade arealen som den totala mängden av bekämpningsmedel. Med enbart den i motionen föreslagna målsättningen finns enligt utskottets mening en risk att användningen av bekämpningsmedel i stället ökar inom vissa områden. Det väsentliga är att genom en kombination av olika åtgärder åstadkomma ett jordbruk som kan klara sig med avsevärt mindre kvantiteter bekämpningsmedel. Med det anförda avstyrker utskottet motion Jo11 yrkande 1.

Utskottet är inte berett att föreslå att kemikalieinspektionen tillförs ytterligare resurser för det aktuella handlingsprogrammet utöver de resursförstärkningar som tidigare beslutats och som redovisas i propositionen. Utskottet avstyrker således motion Jo7 (s).

Några fristående motioner tar särskilt upp användningen av kemiska bekämpningsmedel i jordbruket. Enligt Jo244 (fp) yrkande 3 bör målsättningen vara att man på sikt upphör med sådana medel. I motion Jo248 (c)

yrkande 1 hemställs om en avvecklingsplan för bekämpningsmedel. Enligt motion Jo284 (vpk) yrkande 4 bör kemikalieanvändningen avvecklas.

Utskottet avstyrker dessa motionsyrkanden i den del de inte kan anses tillgodosedda genom propositionen.

I motion Jo243 (m) yrkandena 6 och 7 föreslås olika skyddsåtgärder för att motverka skador på hälsa och miljö vid användningen av bekämpningsmedel. Skogsplantering i närheten av sjöar och vattendrag kan t. ex. vara en lämplig skyddsåtgärd. Vidare yrkas förbud mot påfyllning av lantbruks-sprutor direkt ur vattendrag, brunnar m. m.

Utskottet delar motionärernas åsikt att skogsplantering i många fall kan vara en lämplig skyddsåtgärd i nu aktuellt sammanhang. Det bör dock i första hand ankomma på den enskilde brukaren resp. markägaren att bedöma behov och lämplighet av sådana åtgärder.

Beträffande användningen av lantbrukssprutor får utskottet erinra om att naturvårdsverket utfärdat föreskrifter om påfyllning av vatten vid tillredning av bekämpningsvätska (SNFS 1984:2). Sådan påfyllning skall ske så att yt- och grundvatten ej förorenas eller annan miljökada uppstår.

Med det anförda avstyrker utskottet motion Jo243 yrkandena 6 och 7.

De fristående motioner som berör förbudet mot stråförkortningsmedel har delvis förlorat sin aktualitet genom vad som redovisas i propositionen. Med hänvisning härtill avstyrks motion Jo279 (m) om upphävande av förbudet mot stråförkortningsmedel i avbidan på att bättre sortmaterial m. m. tas fram. Vidare anser utskottet att syftet med motion Jo236 (m) om intensifierad forskning rörande sortmaterial och odlingsteknik m. m. får anses tillgodosett genom vad jordbruksministern anført om växtförädlingen och växtsortnämndens arbete (se ovan).

Även motion Jo235 (m) yrkande 2 gäller i huvudsak förbudet mot stråförkortningsmedel och föranleder utöver det anförda inga kommentarer från utskottets sida.

Naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet

Varje näringsgren har enligt gällande miljölagstiftning ett ansvar för naturen och miljön inom sitt verksamhetsområde.

Åtgärder inom skogs- och jordbruket spelar en särskilt stor roll för säkerställandet av naturtyper. Flera av de naturtyper som bör ägnas mest uppmärksamhet i säkerställandearbetet berör odlingslandskapet, t. ex. ögödslade slätter- och betesmarker.

Det mångformiga odlingslandskapet utgör inte bara grundförutsättningen för en rik flora och fauna, utan det har även stora landskapsestetiska och rekreativa värden. Flera av de växtarter som har utrotats under senare år eller som i dag är hotade till sin existens är bundna till ögödslade betes- och slättermarker.

Jordbruksministern erinrar i detta sammanhang om de möjligheter som finns sedan den 1 juli 1986 att till enskilda jordbruksföretag lämna ekonomiskt stöd till vård av värdefulla naturtyper i odlingslandskapet, s. k. NOLA-stöd. Naturvårdsverket har givit ut allmänna råd för verksamheten. Enligt hittillsvarande erfarenheter har denna stödform mottagits myc-

ket positivt av myndigheter, organisationer och brukare. I de fall kontakter tagits med kommuner om ekonomisk och organisatorisk medverkan har reaktionerna genomgående varit positiva. Denna form av stöd är enkel och effektiv för skyddet och vården av värdefulla naturtyper i odlingslandskapet. Stödet som för budgetåret 1987/88 uppgår till 10 milj. kr. finansieras med inlutna avgifter på gödsel- och bekämpningsmedel.

För att behålla ett mångsidigt odlingslandskap krävs ytterligare insatser på detta område. Jordbruksministern har därför i samråd med chefen för miljö- och energidepartementet beslutat att lämna förslag till särskilda insatser för åtgärder i odlingslandskapet.

Ytterligare 20 milj. kr. bör enligt förslaget få disponeras för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet under perioden 1988/89–1990/91. Medlen bör kunna användas som bidrag till jordbrukare som vidmakthåller det traditionella odlingslandskapet även om detta innebär ekonomiska uppoffringar för företaget. Medlen bör anvisas på samma sätt som NOLA-stödet. För ändamålet bör anvisas 10 milj. kr. budgetåret 1988/89 och 5 milj. kr. anvisas budgetåret 1989/90 resp. 1990/91.

Utskottets överväganden

Utskottet vill för sin del framhålla att frågan om kulturlandskapets och odlingslandskapets värden de senaste åren blivit föremål för allt större uppmärksamhet. Förutom det i propositionen nämnda NOLA-stödet kan erinras om att regeringen nyligen lagt fram en proposition om kulturmiljövården, vari bl. a. föreslås insatser för att kraftigare fästa uppmärksamheter, på odlingslandskapets värden (prop. 1987/88:104). Vidare har utskottet i årets budgetbehandling utförligt redovisat vissa överväganden om odlingslandskapets betydelse (se JoU 1987/88:18 s. 13).

Utskottet anser att den ökade uppmärksamheten kring dessa frågor är värdefull och tillstyrker regeringens förslag att stödet till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet ökas med 20 milj. kr. under en treårsperiod. Som i propositionen anförts bör medlen kunna användas som bidrag till jordbrukare som vidmakthåller det traditionella odlingslandskapet, även om detta innebär ekonomiska uppoffringar för företaget. Härigenom skapas möjligheter att inom ramen för lantbruksverkets organisation stimulera till åtgärder som aktivt förbättrar landskapet i naturvårdshänseende. Med hänsyn till de olika bidragsmöjligheter som därmed föreligger och som delvis har samma inriktning anser utskottet det angeläget att frågan om samråd mellan de anslagsbeviljande organen uppmärksammas särskilt.

Enligt motion Jo10 (c) yrkande 9 bör riksdagen i stället för de föreslagna 20 milj. kr. på tre år anslå ett årligt bidrag om 25 milj. kr. till naturvårdande åtgärder under anslaget B 6, fjortonde huvudtiteln.

Utskottet har nyligen avstyrkt ett liknande yrkande från centerpartiets sida i samband med budgetbehandlingen (JoU 1987/88:18 p. 8). Då anledning saknas att frångå detta ställningstagande avstyrker utskottet motion Jo10 yrkande 9.

I motion Jo12 (fp) yrkas att 180 milj. kr. av de 200 milj. kr. som avgiftshöjningarna beräknas ge används för att stimulera lövskogsplantering i

slättbygd. Om man under en treårsperiod planterar 10 000–20 000 ha åkermark med lövskog skulle detta få positiva effekter för såväl miljön och landskapsbilden som jordbruksnäringen. Vidare framhåller motionärerna att programmet Omställning 90 i alltför hög grad inriktats på barrskogsplantering i mellanbygderna, där det finns starka skäl att bevara de öppna landskapsytor som finns kvar. Statsbidrag till sådan plantering bör därför inte utgå om det strider mot starka naturvårdsintressen. Ytterligare 20 milj. kr. av avgiftsmedel bör utgå för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet så att bevarandebidraget får en starkare ställning, särskilt i mellanbygderna. Slutligen anförs att några klara alternativ till spannmålsodling på överskottsarealen ännu inte kan skönjas. Då det råder stor brist på pappersråvara och man bör räkna med ökad arealavkastning av spannmålsodlingen även i framtiden bör målsättningen vara att skogsplantera 100 000–200 000 ha åkermark i slättbygd fram till sekelskiftet (yrkandena 5–8).

Utskottet är inte berett att föreslå att ytterligare medel anvisas till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet utöver de resursförstärkningar som regeringen föreslagit. När det gäller omställningsprogrammet får utskottet framhålla att detta – som också framhålls i propositionen (s. 9) – i väsentliga avseenden präglats av miljömålets krav. Synpunkterna i övrigt i motionen får beaktas i samband med genomförandet av omställningsprogrammet, vilket i stor utsträckning sker i samråd mellan staten och näringen. Med det anförda avstyrker utskottet yrkandena 5–8 i motionen.

I motion Jo13 (m) yrkande 11 anförs att de ytterligare 20 milj. kr. som enligt propositionen skall anvisas till naturvårdande åtgärder i odlingslandskapet ej bör finansieras med avgiftsmedel utan med naturvårdsverkets skötselanslag. Utskottet avstyrker även detta yrkande.

Några fristående motioner behandlar frågor om kulturlandskapets utveckling m. m. Dessa är Jo217 (s), Jo247 (s), Jo284 (vpk) yrkande 7, Jo751 (m) yrkande 13 och Jo757 (s) yrkande 2. Motionerna får i stor utsträckning anses tillgodosedda genom propositionens förslag och vad utskottet ovan anför och påkallar ingen ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

Finansieringsfrågor

Jordbruksministern anför att han i sin anmälan till 1988 års budgetproposition inte föreslagit någon förändring i det program som för närvarande finansieras med avgifterna på bekämpnings- och gödselmedel. Programmet kostar ca 110 milj. kr. per år och finansieras så att utgifterna för budgetåret 1988/89 finansieras med influtna avgifter budgetåret 1986/87. För budgetåret 1987/88 har riksrevisionsverket beräknat att avgiftsinkomsterna uppgår till 100 milj. kr.

En fördubbling av avgifterna på bekämpnings- och gödselmedel har föreslagits fr. o. m. den 1 juli 1988. Stor osäkerhet föreligger vad gäller de avgiftsinkomster som därefter kommer att inflyta. Det är emellertid rimligt att anta en viss minskning av förbrukningen av de aktuella medlen. Det beräknas att avgiftsinkomsterna under perioden 1988/89–1990/91 i genomsnitt kommer att uppgå till 180–190 milj. kr. per år. Om det ursprungliga

programmet antas kvarstå oförändrat under perioden skulle således ytterligare ca 230 milj. kr. inflyta under perioden.

De förslag till olika åtgärder som föreslagits i det föregående bör enligt propositionen i sin helhet finansieras med de ökade avgiftsinkomsterna. För bidrag till gödselvårdsanläggningar beräknas ett behov av 200 milj. kr. för treårsperioden. Även i detta fall föreligger stor osäkerhet vad gäller det faktiska behovet av bidrag. För treårsperioden har vidare föreslagits ett belopp av 10 milj. kr. för viss försöksverksamhet m. m. och 20 milj. kr. för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet. I den utsträckning kostnaderna för åtgärdsprogrammet skulle visa sig överstiga inkomsterna under perioden bör avgifter som inflyter efter denna period i första hand avräknas mot dessa kostnader.

I motion Jo213 (m) yrkande 10 hemställs att regeringen redovisar influtna avgiftsmedel.

Utskottet får med anledning av motionen hänvisa till de ovan refererade uppgifterna i propositionen. I sammanhanget bör även nämnas att jordbruksdepartementet under hand lämnat skriftlig information om användningen av avgiftsmedlen. För närmare uppgifter om innehållet i det med avgiftsmedlen finansierade programmet kan dessutom hänvisas till redovisningen i utskottets betänkande JoU 1986/87:19 om forskning (s. 20).

Vidare avstyrks motion So710 (c) yrkande 1 om att 5 milj. kr. av avgiftsmedel skall användas till en informationskampanj om arbetsmiljöriskerna i jordbruket.

Översyn av livsmedelskontrollen m. m.

I 1985 års livsmedelspolitiska beslut ställs livsmedlens kvalitet i förgrunden på ett helt annat sätt än tidigare. I det sammanhanget fyller livsmedelskontrollen en viktig funktion. Det är sålunda angeläget att livsmedelskontrollen är utformad så att den tillförsäkrar konsumenterna livsmedel av god kvalitet till rimliga priser.

En översyn görs för närvarande av livsmedelskontrollen. I propositionen redovisas för riksdagens information hur denna översyn bedrivs (s. 42 ff.). Vidare behandlas kontrollen av alternativt odlade produkter (s. 46). Under en treårsperiod bör enligt propositionen det kontrollarbete som bedrivs av odlingsens organisationer m. fl. stödjas med 1 milj. kr. av införselavgiftsmedel.

Propositionen innehåller i övrigt vissa överväganden rörande importkontrollen på livsmedelsområdet (s. 45 f.). Inom jordbruksdepartementet utreds hur kontrollen av import av bestrålade livsmedel skall skärpas. Även vissa andra importkontrollfrågor tas upp.

En övergång till i första hand indirekta metoder vid torkning av livsmedel, spannmål och foder förordas (s. 46).

Utskottet delar jordbruksministerns bedömning att kontrollen av alternativt odlade produkter bör stödjas av samhället under ett initialskede. I enlighet härmed avstyrker utskottet motion Jo13 (m) yrkande 12 om avslag på propositionen i denna del.

Utskottet har nyligen avstyrkt ett motionsyrkande (c) om inrättande av en professur i alternativ odling (JoU 1987/88:17 p. 33). Då anledning saknas att frångå detta ställningstagande avstyrker utskottet motion Jo10 (c) yrkande 5.

I motion Jo10 (c) yrkandena 10–12 framförs synpunkter rörande livsmedelskontroll och livsmedelskvalitet m. m. Utskottet har beslutat uppskjuta behandlingen av dessa motionsyrkanden i syfte att åstadkomma en sammanhållen behandling av samtliga motioner om livsmedelskontroll och därmed sammanhängande frågor.

I motion Jo861 (s) föreslås åtgärder mot försurade brunnar. Enligt motionen bör ett helhetsperspektiv anläggas på vattentäkterna.

Utskottet instämmer i vad jordbruksministern i detta avsnitt anfört om behovet av ytterligare undersökningar angående eventuella hälsorisker i samband med försurningen av åkermarken (prop. s. 43). I sammanhanget bör även hänvisas till vad utskottet anfört om ökade resurser till livsmedelsverkets arbete med dricksvattenkontrollen (JoU 1987/88:17 p. 31). Det anförda bör till stor del kunna tillgodose syftet med motion Jo861.

De frågor som tas upp i motion Jo875 (c) om en skärpt riskbedömning rörande tungmetaller m. m. och forskning rörande livsmedel, spårämnen och mineraler tillhör i första hand naturvårdsverkets, livsmedelsverkets och statens miljömedicinska laboratoriums ansvarsområden. Även den forskning som bedrivs vid lantbruksuniversitetet bör beaktas i sammanhanget. De undersökningar som aviseras i propositionen inom detta ämnesområde ligger delvis i linje med motionärernas synpunkter.

Det kan tilläggas att frågor om miljö och hälsa i ett vidare perspektiv behandlas i proposition 1987/88:85 om miljöpolitiken (se bl. a. s. 88 ff.). Forskningsinsatserna på detta område bör enligt propositionen fördjupas. Utskottet delar motionärernas synpunkter så till vida att det är viktiga frågor som aktualiseras i motionen men utgår från att syftet med förslagen kan tillgodoses utan någon särskild framställning från riksdagen.

Utskottet har funnit lämpligt att i detta sammanhang också behandla ett antal fristående motioner om stöd till alternativ odling m. m. Enligt motion Jo277 (c) bör omställningsstöd införas till lantbrukare och handelsträdgårdsmästare som övergår till alternativ odling. Ett liknande yrkande framställs i vpk-motionen Jo284 yrkande 5. Enligt denna motion (yrkande 11) bör vid offentlig upphandling ställas villkor om högkvalitativa och giftfria livsmedel. I motion Jo225 (fp) yrkandena 1 och 5 yrkas stimulansåtgärder för den alternativa odlingen och att en kommande jordbruksutredning får i uppdrag att behandla sådan odling. I motion Jo228 (c) yrkande 4 föreslås en särskild lag om alternativ odling. I motion Jo272 (c) yrkandena 1 och 2 förordas att avgiftsmedel används för stöd till biologisk odling m. m.

Utskottet har tidigare, vid behandlingen av liknande motionsyrkanden, bl. a. erinrat om att den alternativa odlingen erhåller samhälleligt stöd inom forskning, utbildning och rådgivning m. m. (se bl. a. JoU 1986/87:22 och JoU 1987/88:17 p. 31). De i förevarande proposition framlagda förslagen innebär att ytterligare steg tas på vägen mot ett jordbruk vars produktionsmetoder är i balans med det ekologiska systemet. Denna utveckling får anses ligga i linje med den grundsyn som företräds av den alternativa

odlingens förespråkare. Utskottet är med hänsyn till propositionens uttalanden inte berett att för närvarande föreslå ytterligare statliga stödformer eller lagstiftningsåtgärder m. m. med avseende på den alternativa odlingen och avstyrker därför motionerna Jo225, Jo272 yrkandena 1 och 2, Jo277, Jo284 yrkande 5 och Jo228 yrkande 4.

Yrkande 11 i motion Jo284 om upphandling av livsmedel avstyrks med hänvisning till vad utskottet tidigare anfört i denna fråga (JoU 1986/87:22 s. 16).

Det anförda innebär att utskottet avstyrker motion Jo8 (s) i den del motionen tar upp frågan om resurser till alternativ odling.

Lagstiftningsfrågor

I det föregående har behandlats regeringens förslag om en viss reglering av gödselhanteringen. Förslagen rör djurtätheten, lagringskapaciteten och spridningspunkten. Vidare omfattar förslagen en viss reglering av växtodlingen, nämligen krav på att en viss andel av marken skall hållas bevuxen. Dessutom har förts fram den uppfattningen att krav på tygodkännande av spridarutrustning bör införas.

Föreskrifter i de aktuella hänseendena bör enligt propositionen meddelas med stöd av lagen om skötsel av jordbruksmark. Enligt den lagen gäller redan vissa bestämmelser om hur jordbruksmark skall brukas och en viss skyldighet att ta hänsyn till sådana allmänna intressen som naturvården. Erforderliga bemyndiganden bör således tas in i denna lag.

Bemyndigandet avseende gödselhanteringen bör kunna utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i betänkandet av utredningen om miljövårdens organisation. Det innebär att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer helt allmänt bemyndigas att meddela föreskrifter om skyldighet att iaktta särskild försiktighet vid hantering av gödsel.

Det föreslagna bemyndigandet bör utformas så att det också medger att föreskrifter meddelas om bl. a. djurtäthet.

Det bör i det här sammanhanget påpekas att bemyndigandet torde få störst betydelse såvitt avser hanteringen av stallgödsel. Handlingsgödsel är ett kemiskt ämne. Hanteringen av sådana ämnen regleras i lagen om kemiska produkter. Med stöd av den lagen kan redan enligt gällande rätt föreskrifter meddelas om försiktighetsmått för att hindra eller motverka skada i bl. a. miljön.

Vid meddelande av föreskrifter skall ske en bedömning av föreskrifternas skälighet. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt miljöskyddslagen (ML). Föreskrifter som meddelas för särskilt föroreningskänsliga områden enligt 8 a § ML är enligt uttalandena i förarbetena (prop. 1984/85:10 s. 29) att betrakta som preciseringar av lagens tillåtlighetsregler i 4–7 §§. Enligt 5 § gäller att en avvägning skall ske så att endast sådana försiktighetsmått krävs som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa olägenheter. Samma grundläggande princip föreslås gälla även för bedömningen av vilka åtgärder som skall krävas enligt skötsellagen. Det bör framhållas att föreskrifterna inte får vara mer omfattande än som är nödvändigt för att uppställda mål skall uppnås.

Även med beaktande av denna grundläggande princip kan föreskrifter som meddelas med stöd av bemyndigandet i vissa fall komma att innebära inskränkningar i pågående verksamheter. Någon rätt till ersättning föreligger inte för dem som drabbas av inskränkande föreskrifter enligt ML. Någon koppling till begreppet pågående markanvändning görs inte i den lagstiftningen varken för att begränsa möjligheten att meddela föreskrifter eller på så sätt att ersättning skall lämnas om föreskrifterna innebär intrång i markanvändningen. Motsvarande bör gälla i förevarande fall. Eftersom föreskrifterna skall vara betingade av miljöskyddsskäl skall de som drabbas av inskränkande föreskrifter inte kunna hävda någon rätt till ersättning.

Även bemyndigandet att meddela föreskrifter om växtodlingen bör begränsas till sådana föreskrifter som är skäliga från miljöskyddssynpunkt.

Vissa jordbruksföretag är prövade enligt ML. I samband med den tillståndsprövningen behandlas också frågor som rör bl. a. gödselhanteringen. Generella föreskrifter som meddelas med stöd av skötsellagen avses inte ta över villkor som redan har föreskrivits för en verksamhet efter en individuell bedömning. Detta bör i lagtexten komma till uttryck i en regel av innebörd att föreskrifter enligt skötsellagen inte innebär ändring i tidigare meddelade tillståndsbeslut enligt ML. Finns föreskrifterna vid tillståndsprövningen blir situationen en annan. Föreskrifterna bör då vara bindande för verksamheten. I de fallen blir det knappast aktuellt för tillståndsmyndigheten att meddela några villkor för verksamheten i de hänseenden som regleras genom generella föreskrifter, om det inte finns anledning att skärpa villkoren för tillståndet i förhållande till föreskrifterna.

Även med stöd av 8 a § ML kan föreskrifter för exempelvis gödselhanteringen komma att meddelas. Föreskrifterna som då i första hand torde avse särskilt föroreningskänsliga vattenområden kan innebära skärpningar av de krav som ställts enligt skötsellagen. Genom en noggrann utformning av de olika föreskrifterna bör dock enligt jordbruksministern kunna undvikas att sådana kollisioner mellan de olika regelsystemen uppstår. I den mån bestämmelser skulle komma att meddelas som strider mot varandra gäller självfallet den strängaste bestämmelsen.

Lantbruksnämnden föreslås vara tillsynsmyndighet. Nämnden bör ges samma befogenheter att meddela föreläggande och förbud som nämnden för närvarande har enligt 9 a § då det gäller föreskrifter om naturvårdshänsyn. Detta innebär bl. a. att nämnden kan kombinera ett beslut om föreläggande eller förbud med vite. Ägare och brukare av jordbruksmark bör vara skyldiga att tillhandahålla nämnden de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen.

Föreskrifter som meddelas för gödselhantering och växtodling bör dessutom vara straffsanktionerade. En bestämmelse härom tas in i 12 §. Eftersom det enligt en allmän princip i svensk rätt inte bör vara möjligt att ingripa med både straff och vitespåföljd mot samma förfarande bör 12 § dessutom kompletteras med en allmän bestämmelse som anger att om ett vitesföreläggande eller vitessanktionerat förbud har överträtts får inte dömas till straff för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

Besvär över lantbruksnämnden bör få överklagas hos lantbruksstyrel-

sen. Lantbruksstyrelsens beslut bör få överklagas hos regeringen. Att regeringen prövar besvärerna i sista instans är enligt jordbruksministern det lämpligaste, eftersom besluten berör ett nytt område där miljöskyddskrav måste vägas mot de effekter besluten kan ha för jordbruksnäringen.

Av förarbetena till skötsellagen och de exempel som anges i lagtexten framgår att när det i lagen talas om naturvårdens intressen avses också sådana intressen som gäller kulturminnesvården. De föreskrifter som har meddelats med stöd av bemyndigandet omfattar också såväl naturvården som kulturminnesvården eller, med ett modernare uttryck, kulturmiljövården. Som föreslagits i promemorian (Ds U 1987:9) Kulturminneslag kan det vara lämpligt att förtydliga lagtexten på den här punkten (jfr prop. 1987/88:104 om kulturmiljövård).

I det föregående har också behandlats förslag om att miljöavgifterna på gödsel- och bekämpningsmedel skall höjas. Förslagen förutsätter ändringar i 2 § lagen (1984:409) om avgift på gödselmedel resp. 2 § lagen (1984:410) om avgift på bekämpningsmedel.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1988.

Utskottets överväganden

Utskottet har ingen erinran mot regeringens överväganden i detta avsnitt. Som anförs i propositionen (s. 41) är det angeläget att ansvariga myndigheter finner former för att etablera ett samarbete när det gäller tillsynen. Särskilt viktigt är det att samråd sker så att motstridiga beslut inte meddelas.

Vad i propositionen anförts om skälen för att lagrådets yttrande ej inhämtats över lagförslagen (prop. s. 49 f.) kan utskottet godta.

Anslagsfrågor

Vad utskottet anfört i det föregående innebär att utskottet tillstyrker förslaget om ett nytt anslag till miljöförbättrande åtgärder i jordbruket. För budgetåret 1988/89 bör ett reservationsanslag om 90 milj. kr. anvisas.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen antar förslaget till lag om ändring i lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark,
2. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1987/88:Jo13 yrkandena 8 och 9 i motsvarande del, 1987/88:Jo264 yrkande 3 och 1987/88:Sk342 yrkande 2 i motsvarande del antar förslaget till lag om ändring i lagen (1984:409) om avgift på gödselmedel samt lämnar motion 1987/88:Jo719 yrkande 44 utan vidare åtgärd,
3. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag

på motion 1987/88:Jo13 yrkandena 8 och 9 i återstående del och motion 1987/88:Sk342 yrkande 2 i återstående del antar förslaget till lag om ändring i lagen (1984:410) om avgift på bekämpningsmedel,

4. beträffande *geografisk spridning av produktionen*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo6,

5. beträffande *jordbrukspolitikkens inriktning och miljöeffekter m. m.*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo12 yrkandena 1–3 och 1987/88:Jo719 yrkande 58,

6. beträffande *bevarande av all brukningsvärd åkermark*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo10 yrkande 1,

7. beträffande *minskning av jordbrukets miljöpåverkan m. m.*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo767 yrkande 15,

8. beträffande *prissättning på handelsgödsel m. m.*

att riksdagen avslår motion Jo248 yrkande 4.

9. beträffande *ytterligare åtgärder för ett miljöanpassat jordbruk*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo8,

10. beträffande *föreskrifter om djurtäthet*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo10 yrkande 6 i motsvarande del,

11. beträffande *beräkning av arealunderlaget*

att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Jo10 yrkande 6 i återstående del och 1987/88:Jo13 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. beträffande *begreppet djurenhet*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo13 yrkande 2,

13. beträffande *yrkanden om arealanpassad djurproduktion m. m.*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo213 yrkande 8, 1987/88:Jo243 yrkandena 2 och 4 och 1987/88:Jo267,

14. beträffande *föreskrifter om spridning*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo10 yrkande 7,

15. beträffande *bidrag till lagring m. m.*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo10 yrkande 8, 1987/88:Jo12 yrkande 4, 1987/88:Jo13 yrkandena 4 och 5, 1987/88:Jo213 yrkande 5, 1987/87:Jo243 yrkande 1, 1987/88:Jo730 och 1987/88:Jo776,

16. beträffande *bidrag till gemensamma anläggningar*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo13 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

17. beträffande *finansiering med avgiftsmedel*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo13 yrkande 3,

18. beträffande *spridning av avloppsslam*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo11 yrkande 2, 1987/88:Jo13 yrkande 7, 1987/88:Jo30 yrkande 51, 1987/88:Jo243 yrkande 5, 1987/88:Jo744 yrkande 11, 1987/88:Jo754 och 1987/88:Jo808,

19. beträffande *det juridiska ansvaret m. m.*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo744 yrkandena 12 och 13.
20. beträffande *höst- och vinterbevuxen åkermark m. m.*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo9 och 1987/88:Jo10 yrkande 3.
21. beträffande *stöd till alternativ råvaruproduktion m. m.*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo10 yrkandena 2 och 4.
22. beträffande *försöks- och utvecklingsverksamhet m. m.*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo13 yrkande 10, 1987/88:Jo243 yrkande 3 och 1987/88:Jo868,
23. beträffande *målsättning för halveringsprogrammet*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo11 yrkande 1,
24. beträffande *avveckling av kemiska bekämpningsmedel m. m.*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo244 yrkande 3, 1987/88:248 yrkande 1 och 1987/88:Jo284 yrkande 4,
25. beträffande *ytterligare resurser till kemikalieinspektionen*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo7,
26. beträffande *vissa skyddsåtgärder i jordbruket*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo243 yrkandena 6 och 7,
27. beträffande *stråförkortningsmedel*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo235 yrkande 2, 1987/88:Jo236 och 1987/88:Jo279.
28. beträffande *åtgärder mot försurade vattentäkter*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo861,
29. beträffande *forskning om vissa hälsorisker m. m.*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo875,
30. beträffande *anslag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet*
a) att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo12 yrkandena 5 och 6 och 1987/88:Jo13 yrkande 11,
b) att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo10 yrkande 9.
31. beträffande *naturvårdshänsyn i omställningsprogrammet m. m.*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo12 yrkandena 7 och 8,
32. beträffande *odlings- och kulturlandskapets värden m. m.*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo217, 1987/88:Jo247, 1987/88:Jo284 yrkande 7, 1987/88:Jo751 yrkande 13 och 1987/88:Jo757 yrkande 2,
33. beträffande *stöd till viss kontrollverksamhet*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo13 yrkande 12,
34. beträffande *en professur i alternativ odling*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo10 yrkande 5,
35. beträffande *informationskampanj*
att riksdagen avslår motion 1987/88:So710 yrkande 1.
36. beträffande *statligt stöd till alternativ odling m. m.*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Jo225, 1987/88:Jo228 yrkande 4, 1987/88:Jo272 yrkandena 1 och 2, 1987/88:Jo277 och 1987/88:Jo284 yrkande 5,

37. beträffande *villkor vid upphandling*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo284 yrkande 11.

38. beträffande *redovisning av influtna medel*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Jo213 yrkande 10.

39. beträffande *propositionens förslag om miljöförbättrande åtgärder m. m.*

att riksdagen lämnar utan erinran vad i propositionen anförts om minskningen av växtnärläckaget, minskad användning av bekämpningsmedel, ekonomiska konsekvenser m. m. för jordbruket, finansieringsfrågor, tillsynsfrågor och livsmedelskontrollen, allt i de delar som ej berörs av utskottets hemställan ovan.

40. beträffande *anslagsfrågor*
att riksdagen till *Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag under nionde huvudtiteln av 90 000 000 kr.

Stockholm den 26 april 1988

På jordbruksutskottets vägnar

Håkan Strömberg

Närvarande: Håkan Strömberg (s), Grethe Lundblad (s), Sven Eric Lorentzon (m), Ove Karlsson (s), Lars Ernestam (fp), Martin Segerstedt (s), Jan Fransson (s), Margareta Winberg (s), Bengt Rosén (fp), Ingvar Eriksson (m), Åke Selberg (s), Lennart Brunander (c), Jan Jennehag (vpk), Ivar Virgin (m) och Bertil Jonasson (c).

Reservationer

1. Avgift på gödselmedel och bekämpningsmedel (mom. 2 och 3)

Sven Eric Lorentzon, Ingvar Eriksson och Ivar Virgin (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 29 som börjar med "På begäran" och slutar med "ovannämnda ställningstagande" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att den komplicerade miljöproblematiken i samband med gödsling och skadedjurs- och skadeväxtsbekämpning inte kan lösas genom att avgiftsbelägga användningen av gödselmedel och bekämpningsmedel, än mindre genom att höja de redan nu utgående avgifterna. Det bör betonas att det saknas vetenskapliga belägg för att näringsläckagets storlek skulle bero på mängden tillförd näring och att flera tunga remissinstanser ställt sig skeptiska till att avgiftshöjningar av den art som föreslagits skulle ha några positiva effekter på miljön. Utskottet delar den i motion Jo13 framförda uppfattningen att avgifterna troligen saknar effekt som ekonomiskt styrmedel mot en lägre intensitet.

De ifrågavarande avgifterna har karaktär av skatter, och de beskattade varorna utgör produktionsmedel för jordbrukaren. En sådan punktbeskattning av produktionsmedel som det här är fråga om leder enligt utskottets uppfattning till en felaktig resursanvändning från både företagets och samhällets synpunkt och är därför oacceptabel.

Utskottet föreslår, i synnerhet som dessa skatter inte får kompenseras genom höjda produktpriser, att skatterna på gödselmedel och bekämpningsmedel omedelbart avskaffas. Detta innebär givetvis också att utskottet avstyrker förslaget om höjning av ifrågavarande skatter.

Utskottet tillstyrker således motionerna Jo13 yrkandena 8 och 9 och Sk342 yrkande 2, varigenom även motion Jo264 yrkande 3 tillgodoses. Motion Jo719 yrkande 44 avstyrks.

dels att den del av utskottets yttrande på s.34 som börjar med "I likhet" och slutar med "motsvarande del" bort utgå,

dels att utskottets hemställan under 2 och 3 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen med avslag på regeringens förslag och motion 1987/88:Jo719 yrkande 44, med bifall till motionerna 1987/88:Jo13 yrkandena 8 och 9 i motsvarande del och 1987/88:Sk342 yrkande 2 i motsvarande del och med anledning av motion 1987/88:Jo264 yrkande 3 beslutar upphäva lagen (1984:409) om avgift på gödselmedel,

3. att riksdagen med avslag på regeringens förslag och med bifall till motionerna 1987/88:Jo13 yrkandena 8 och 9 i återstående del och 1987/88:Sk342 yrkande 2 i återstående del beslutar upphäva lagen (1984:410) om avgift på bekämpningsmedel,

2. Jordbrukspolitikens inriktning och miljöeffekter m. m. (mom. 5)

Lars Ernestam och Bengt Rosén (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Samma bedömning" och slutar med "1-3" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motion Jo12 finns starka skäl för en ny jordbrukspolitisk utredning. En samlad ny jordbrukspolitik bör öka miljöhänsynen men även minska regleringarna. Genom prisregleringslagen garanterar staten priser och avsättning. Enligt utskottets uppfattning bör lagen om möjligt avskaffas, eftersom den stimulerar den enskilde bonden att öka exempelvis sin spannmålsproduktion trots att överskotten måste exporteras med stora förluster.

Den nya jordbruksutredningen bör överväga att en generell arealersättning införs för att ersätta jordbruket för de nyttigheter som produceras utöver livsmedel. Det är möjligt att i samband med införande av en arealersättning avskaffa prisregleringslagen och släppa prisbildningen fri inom landet. Då kommer produktionen att anpassa sig till konsumtionen i vårt land och de lantbrukare som är effektivast på att exempelvis producera spannmål kommer att fortsätta härmed. De övriga, som finner att de inte med lönsamhet kan producera till den nivå som priset stabiliserar sig på,

får söka finna någon annan produktion. Arealersättningen underlättar en sådan omställning.

Eftersom läckaget av jordbrukskemikalier till största delen är förknippat med spannmålsodling, skulle vi åstadkomma en påtaglig minskning om vi uppnår balans mellan produktion och konsumtion i vårt land. Ett annat sätt att minska läckaget är att förändra relationen mellan producentpris och insatsmedel i form av handelsgödsel och bekämpningsmedel så att användningen av insatsmedel minskar. Förslaget att höja miljöavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel med 5% har detta syfte. Utskottets förslag om arealersättning skulle sannolikt få ännu större effekt. På lantbruksuniversitetet har man beräknat att en arealersättning på 1 000 kr./ha skulle kunna minska spannmålspriserna med ca 30 öre/kg. Det motsvarar 20–25% av priset och förändrar relationen mellan producentpris och insatsmedel mer än den ökande miljöavgiften.

I ett viktigt avseende kommer bristen på helhetssyn i samband med den aktuella propositionen att leda till ökade problem för jordbruket. Miljöåtgärderna införs i ett läge när jordbrukets ekonomi är mycket pressad, och kraven på ökad lagringskapacitet för stallgödsel kommer tillsammans med en fördubbling av miljöavgifterna att leda till ökade kostnader. Det har beräknats att höjningen av miljöavgifterna kommer att leda till en kostnadsökning av 2–4 öre/kg producerad spannmål.

Till detta kommer ett annat problem som endast antyds i propositionen. När det talas om vårt jordbruks negativa miljöpåverkan, uppmärksammas sällan att det är vårt jord- och skogsbruk som får ta kostnaderna för det kemiska nedfall som utländsk och inhemsk industri åstadkommer. När ekonomin är dålig för spannmålsbönderna avtar kalkningen, och den har varit katastrofalt dålig under den senaste femårsperioden. Det resulterar i försämrat PH-värde med sämre förmåga hos växterna att uppta näring som följd och större risk för att kadmium och andra metaller frigörs. Från miljösynpunkt är det därför angeläget att stimulera till ökad kalkning.

Om statens bidrag till överskottskostnaderna kommer att ligga på samma nivå som tidigare, föreligger det möjlighet att av regleringsmedel betala ut en kalkningsstimulans på ca 200 kr./ha i form av arealersättning under kommande budgetår. Även om stimulansen betalas ut 1988/89 bör för att undvika byråkrati lantbrukarna själva få avgöra kalkningstidpunkt.

Det kan finnas administrativa problem med att betala ut arealersättning för all åkermark, men erfarenhet finns för landets årtareal. Regeringen bör därför få riksdagens uppdrag att pröva frågan och återkomma till riksdagen med förslag.

Vad utskottet anfört med anledning av motion Jo12 yrkandena 1–3 och Jo719 yrkande 58 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *jordbrukspolitikens inriktning och miljöeffekter m. m.*

att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Jo12 yrkandena 1–3 och 1987/88:Jo719 yrkande 58 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Lennart Brunander (c), Jan Jennehag (vpk) och Bertil Jonasson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 18 som börjar med "Enligt 1985" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet ansluter sig till yrkandet i motion Jo10 att all brukningsvärd åkermark bör bevaras och användas för att minska användningen av ej förnybara råvaror. Den del av åkermarken som inte behövs för livsmedelsproduktion bör användas för att producera t. ex. råvaror till industrin. Som närmare utvecklas i det följande (res. 12) krävs särskilda statliga insatser för att främja både produktion och avsättning av sådana råvaror. Ett väl fungerande jordbruk i alla delar av landet, även i de norra delarna av Sverige, bör vara ett mål för jordbrukspolitiken. Utskottet föreslår att riksdagen gör ett uttalande med den innebörd som anges i yrkande 1 i motionen.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *bevarande av all brukningsvärd åkermark*
att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo10 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Föreskrifter om djurtäthet (mom. 10)

Lennart Brunander och Bertil Jonasson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Även utskottet" och slutar med "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Även utskottet anser att de lokala förutsättningarna måste beaktas vid bedömningen av antalet djurenheter per brukningsenhet. Förutsättningarna skiljer sig markant från varandra om man jämför olika landskapstyper. Detta gäller främst de åkerglesa områdena. Att sätta en gräns som innebär att många av våra mindre och medelstora brukningsenheter slås ut kan inte accepteras.

Hänsyn bör tas till de olikheter som kan uppkomma genom lokala variationer, bl. a. till jordart och driftsteknik. Antalet djurenheter per hektar bör begränsas till en och en halv djurenhet när det gäller svin och höns och två djurenheter när det gäller nötkreatur. Begränsningsföreskrifterna bör omfatta brukningsenheter över 20 djurenheter.

(1 djurenhet = 1 ko eller häst, 2 ungnöt, 3 suggor, 10 slaktsvin eller 100 höns.)

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker motion Jo10 yrkande 6 i motsvarande del.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *föreskrifter om djurtäthet*
att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo10 yrkande 6 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Begreppet djurenhet (mom. 12)

Sven Eric Lorentzon, Ingvar Eriksson och Ivar Virgin (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Vad beträffar motionärernas" och slutar med "särskild åtgärd" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motion Jo13 har begreppet djurenhet aldrig varit avsett att användas som mått på gödselproduktionens storlek. Begreppet har använts som ekonomisk enhet vid resursberäkningar. I samband med utformningen av föreskrifterna för den arealbundna djurproduktionen bör det därför undersökas om begreppet är lämpligt att i sin nuvarande utformning användas för detta ändamål. Detta bör riksdagen, i enlighet med yrkande 2 i motionen, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *begreppet djurenhet*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo13 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Bidrag till lagring m. m. (mom. 15 och 17)

Sven Eric Lorentzon, Ingvar Eriksson och Ivar Virgin (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 26 som börjar med "Regeringens förslag" och slutar med "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

Utskottet ansluter sig till yrkandet i motion Jo13 att bidrag bör utgå till samtliga som berörs av föreskrifterna fram till den 1 januari 1995. Bidraget bör finansieras med andra budgetmedel än avgiftsmedel. Regeringen bör återkomma med de förslag om finansiering m. m. som föranleds av utskottets ställningstagande. Hittills influtna avgiftsmedel bör dock, i enlighet med motionerna Jo213 och Jo243, användas för bidrag till gödselvårdsanläggningar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 15 och 17 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *bidrag till lagring m. m.*

att riksdagen med avslag på motionerna 1987/88:Jo10 yrkande 8, 1987/88:Jo12 yrkande 4, 1987/88:Jo730 och 1987/88:Jo776 och med anledning av motionerna 1987/88:Jo13 yrkandena 4 och 5, 1987/88:Jo213 yrkande 5 och 1987/88:Jo243 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

17. beträffande *finansiering med avgiftsmedel*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo13 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Bidrag till lagring m. m. (mom. 15)

Lars Ernestam och Bengt Rosén (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 26 som börjar med "Utskottet tillstyrker" och slutar med "yrkandena 4 och 5" bort ha följande lydelse:

49

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion Jo12 att det finns bättre användningsområden för aktuella medel och delar de farhågor som framförts om att gödselvärdsinvesteringar på en miljard under en treårsperiod kommer att skapa en överhettning som driver priserna på betongelement i höjden.

Utskottet föreslår i stället att 180 milj. kr. av beräknade 200 milj. kr. får användas för att stimulera lövskogsplantering på åkermark i slättbygder. Lövskog är att föredra framför granskog från miljösynpunkt, bl. a. eftersom lövträden bidrar till att bromsa försurningen. Omställning 90 medger att de lantbrukare som är villiga att skogsplantera åkermark omgående får ut de tre årens trädessättning. Kan vi under en treårsperiod få 10 000–20 000 ha åkermark i slättbygder skogsplanterade skulle det vara positivt för både landskapsbilden och produktionen av lövträdsplantor. Vidare är det positivt för spannmålsodlarna som släpper till medlen att mark överförs till annan produktion som tar ca 50 år att bli skördemogen.

Utskottet tillstyrker således motion Jo12 yrkande 4 att regeringens förslag om bidrag till gödselvärdsanläggningar bör avslås. Till frågan om bidrag till lövskogsplantering återkommer utskottet nedan (res. 17). Övriga motioner i detta avsnitt avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *bidrag till lagring m. m.*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Jo12 yrkande 4 avslår regeringens förslag om bidrag till gödselvärdsanläggningar och avslår motionerna 1987/88:Jo10 yrkande 8, 1987/88:Jo13 yrkandena 4 och 5, 1987/88:Jo213 yrkande 5, 1987/88:Jo243 yrkande 1, 1987/88:Jo730 och 1987/88:Jo776.

8. Bidrag till lagring m. m. (mom. 15)

Lennart Brunander och Bertil Jonasson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 26 som börjar med "Regeringens förslag" och slutar med "yrkandena 4 och 5" bort ha följande lydelse:

Utskottet ansluter sig till yrkandet i centerpartiets kommittémotion att bidraget till nyinvesteringar i lagringsanläggningar bör utgå för hela landet med 25% och med ett belopp av högst 30 000 kr. Dessa föreskrifter skall gälla för företag med mer än 10 djurenheter i kustbygder från Bohuslän–Stockholms skärgård, Öland och Gotland samt Blekinge, Malmöhus, Kristianstad och Hallands län. Bidrag skall även utgå som stimulansbidrag till företag med över 10 djurenheter som ej ingår i de ovan uppräknade områdena, men som ändå vidtar åtgärder enligt föreskrifterna.

Vad utskottet anfört med anledning av motion Jo10 yrkande 8 bör ges regeringen till känna. Övriga motioner i detta avsnitt avstyrks, dock med crinran att motionerna Jo730 och Jo776 i huvudsak tillgodoses genom utskottets ställningstagande.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

JoU 1987/88:24

15. beträffande *bidrag till lagring m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo10 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt avslår motionerna 1987/88:Jo12 yrkande 4, 1987/88:Jo13 yrkandena 4 och 5, 1987/88:Jo213 yrkande 5, 1987/88:Jo243 yrkande 1, 1987/88:Jo730 och 1987/88:Jo776.

9. Spridning av avloppsslam (mom. 18)

Lars Ernestam (fp), Bengt Rosén (fp), Lennart Brunander (c), Jan Jennehag (vpk) och Bertil Jonasson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 24 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "och miljösynpunkt" bort ha följande lydelse:

Riksdagen har tidigare uttalat att utgångspunkten för hanteringen av slam som gödselmedel bör vara att endast sådant slam får användas som är helt invändningsfritt från miljö- och konsumentsynpunkt. Regeringen borde snarast fastställa så låga gränsvärden för slammets innehåll av tungmetaller, kemiska substanser m. m. att åkermarkens långsiktiga produktionsförmåga och produkternas kvalitet inte äventyras (JoU 1985/86:24, rskr. 344). I avbidan på att riksdagens beslut fullföljs bör spridning av avloppsslam på åkermark inte tillåtas. Detta bör riksdagen, med anledning av motionerna Jo11 yrkande 2 och Jo30 yrkande 51, som sin mening ge regeringen till känna. Övriga motioner i detta avsnitt avstyrks i den mån de inte tillgodoses genom nämnda ställningstagande.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. beträffande *spridning av avloppsslam*

att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Jo11 yrkande 2 och 1987/88:Jo30 yrkande 51 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt lämnar utan vidare åtgärd motionerna 1987/88:Jo13 yrkande 7, 1987/88:Jo243 yrkande 5, 1987/88:Jo744 yrkande 11, 1987/88:Jo754 och 1987/88:Jo808.

10. Spridning av avloppsslam (mom. 18)

Sven Eric Lorentzon, Ingvar Eriksson och Ivar Virgin (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 24 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "och miljösynpunkt" bort ha följande lydelse:

Riksdagen har tidigare uttalat att utgångspunkten för hanteringen av slam som gödselmedel bör vara att endast sådant slam får användas som är helt invändningsfritt från miljö- och konsumentsynpunkt. Regeringen borde snarast fastställa så låga gränsvärden för slammets innehåll av tungmetaller, kemiska substanser m. m. att åkermarkens långsiktiga produktionsförmåga och produkternas kvalitet inte äventyras (JoU 1985/86:24, rskr. 344).

Trots att utskottet vid flera tillfällen uttalat sig angående riskerna med

slamhanteringen föreligger ännu inget beslut om bindande gränsvärden för slammets innehåll av tungmetaller (med undantag av kadmium) och andra skadliga ämnen. Riksdagen bör därför ånyo understryka att sådana gränsvärden snarast fastställs. Detta bör riksdagen, med anledning av motionerna Jo13 yrkande 7, Jo243 yrkande 5, Jo744 yrkande 11 och Jo754, som sin mening ge regeringen till känna. Övriga motioner i detta avsnitt avstyrks i den mån de inte tillgodoses genom utskottets ställningstagande.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. beträffande *spridning av avloppsslam*

att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Jo13 yrkande 7, 1987/88:Jo243 yrkande 5, 1987/88:Jo744 yrkande 11 och 1987/88:Jo754 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt lämnar utan vidare åtgärd motionerna 1987/88:Jo11 yrkande 2, 1987/88:Jo30 yrkande 51 och 1987/88:Jo808.

11. Det juridiska ansvaret, m. m. (mom. 19)

Lennart Brunander och Bertil Jonasson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 24 som slutar med "och miljösynpunkt" bort kompletteras med ett stycke av följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas i motion Jo744 uppfattning om vikten av att utreda frågan om det juridiska ansvaret för skador på grund av användning av rötslam. Fastighetsägaren är visserligen ansvarig för miljöskador som härrör från dennes fastighet, men bevisbördan har i dessa fall lättats avsevärt i den nya miljöskadelagen. En lantbrukare kan vid uppkomna skador bli skadeståndsskyldig för skador som kan drabba tredje man. I praktiken kommer emellertid den enskilde lantbrukaren att få ta det yttersta ansvaret för effekterna av användningen av samhällsavfallet. Detta är enligt utskottets mening oönlighetsställande. Frågan om leverantörernas ansvar för hithörande miljöskador bör klarläggas. Vidare bör ytterligare insatser göras i fråga om forskning rörande föroreningar i rötslam. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motion Jo744 yrkandena 12 och 13 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *det juridiska ansvaret m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo744 yrkandena 12 och 13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. Höst- och vinterbevuxen åkermark m. m. och Stöd till alternativ råvaruproduktion m. m. (mom. 20 och 21)

Lennart Brunander (c), Jan Jennehag (vpk) och Bertil Jonasson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 31 som börjar med "Som framgår" och slutar med "i propositionen" bort ha följande lydelse:

Att hålla åkermarken bevuxen under så stor del av året som möjligt är

den viktigaste åtgärden för att minska ett växtnärläckage. En ökning av vallodlingen och andelen höstsådda grödor samt insådd av fånggrödor är tre av möjligheterna. En ökad produktion av höstsådd spannmål för foderproduktion och en högre användning av vall som kreatursfoder är två viktiga faktorer som måste stimuleras. Fånggrödor eller mellangrödor ger i dag ingen ekonomisk lönsamhet för jordbruket men minskar kväveläckaget. För jordbruket inom sockerbetsområden är det av vikt att man som i Danmark inräknar sockerbeter i bevuxen åkermark, detta då sockerbeter har en stor upptagningsförmåga av växtnäring och är en gröda som skördas sent under året. För att nå ett resultat som är bra för jordbruket och för miljön måste det skapas avsättningsmöjligheter bl. a. för alternativa vallgrödor. Här finns exempel på fibergrödor som ett realistiskt alternativ. Luzern, lin, gräsarter och andra grödor kan ge ett råvarutillskott till fiber- och energiproduktion och därigenom medverka till att förbättra råvaruförsörjningen för dessa.

Olja och stenkol är basråvaror för ett stort antal kemiska produkter. Redan nu finns möjligheter att använda åkerjorden för att odla råvaror som kan ersätta fossila råvaror i vissa fall. Den s. k. överskottsarealen beräknas i dag till 300 000 ha åker. Genom att använda jordbrukets nuvarande produktionsresurser kan en stor andel av den tillgängliga arealen utnyttjas för annat än livsmedelsproduktion under den kommande växtperioden. Om den s. k. överskottsarealen används kommer jordbruket att vara en nyckelnäring i ett framtida mer resurssnålt och miljövänligt samhälle. Omställning 90 är bara en början. En begränsande faktor kommer att vara avsättningsmöjligheterna för de nya produkterna. En av samhällets viktigaste uppgifter blir därför att medverka till att skapa en marknad för den nya produktionen. Detta skall ske genom direkta stimulansinsatser till industrin men också genom att initiera informations- och utvecklingsprogram riktade till avnämarna. En förbättrad växtföljd med 2- och 3-åriga vallar på den åkermark som i dag ensidigt används för spannmålsodling skulle öka skördarna med mellan 15 och 20% utan att man tillför mer gödsel – detta enligt experter från SLU. Denna avkastningsökning på arealen gör att större delar kan användas för alternativ produktion och att de negativa miljöpåverkingarna kommer att minska.

Från markfysikalisk synpunkt borde vall och gröna grödor ingå i växtföljden på lerjordar inom spannmålsintensiva och djurextensiva gårdar och områden. Då kunde dessutom vallmassan helt eller delvis användas som markskydd och/eller strukturförbättringsmedel på arealen i öppet bruk.

Vad utskottet anfört med anledning av motion Jo10 yrkandena 3 och 4 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Härigenom tillgodoses även motion Jo9 i motsvarande del.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 32 som börjar med "Motion Jo10" och slutar med "ytterligare åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet tillstyrker med hänvisning till vad som anförts ovan förslaget i motion Jo10 yrkande 2 att 15 milj. kr. årligen anslås till utveckling av ny teknik avseende hantering av fibergrödor m. m.

dels att utskottets hemställan under 20 och 21 bort ha följande lydelse:

20. beträffande *höst- och vinterbevuxen åkermark m. m.*

att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Jo9 och 1987/88:Jo10 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

21. beträffande *stöd till alternativ råvaruproduktion m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo10 yrkandena 2 och 4 dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om alternativ råvaruproduktion, dels till *Teknik för utveckling av fibergrödor m. m.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 15 000 000 kr.,

13. Försöks- och utvecklingsverksamhet m. m. (mom. 22)

Sven Eric Lorentzon, Ingvar Eriksson och Ivar Virgin (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 31 som börjar med "Som utskottet" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser, i likhet med vad som anförs i motion Jo13, att fullskaleförsök med odling av fänggröda bör genomföras innan lantbruksstyrelsen bemyndigas att utfärda föreskrifter om höst- och vinterbevuxen mark. Vad utskottet anfört med anledning av motion Jo13 yrkande 10 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Synpunkterna i motionerna Jo243 och Jo868 bör, som utskottet återkommer till i det följande, kunna beaktas inom ramen för sådana försök.

dels att utskottets hemställan under 22 bort ha följande lydelse:

22. beträffande *försöks- och utvecklingsverksamhet m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo13 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt lämnar utan vidare åtgärd motionerna 1987/88:Jo243 yrkande 3 och 1987/88:Jo868,

14. Avveckling av kemiska bekämpningsmedel m. m. (mom. 23 och 24)

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 34 börjar med "I propositionen" och på s. 35 slutar med "genom propositionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser, i likhet med vad som anförs i motion Jo11, att utgångspunkten bör vara att den med bekämpningsmedel behandlade arealen minskas. I annat fall kommer den kemiska industrin att anpassa sig genom att producera medel med betydligt större giftverkan. I anslutning till motion Jo284 vill utskottet vidare understryka att den långsiktiga målsättningen bör vara att kemikalieanvändningen i jordbruket avvecklas helt. Detta bör kunna tillgodose även motionerna Jo244 yrkande 3 och Jo248 yrkande

1. Vad utskottet anfört hör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 23 och 24 bort ha följande lydelse:

23. beträffande *målsättning för halveringsprogrammet*
att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo11 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

24. beträffande *avveckling av kemiska bekämpningsmedel* m. m.
att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Jo244 yrkande 3, 1987/88:Jo248 yrkande 1 och 1987/88:Jo284 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

15. Stråförkortningsmedel (mom. 27)

Sven Eric Lorentzon, Ingvar Eriksson och Ivar Virgin (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 35 som börjar med "De fristående" och slutar med "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

De åtgärder som regeringen hittills vidtagit i denna fråga präglas av bristande konsekvens och beslutsfattande utan tillräckliga kunskaper och fakta. Beslutet att efter endast ett år upphäva förbudet mot stråförkortningsmedel beträffande rågodling ger ytterligare belägg för den kritik som från olika utgångspunkter anförts mot fjolårets regeringsbeslut i denna fråga. De ekonomiska konsekvenserna för näringen har inte utvärderats tillräckligt noggrant. Med hänsyn till det anförda ansluter sig utskottet till de synpunkter som anförts i motion Jo236 och som delvis överensstämmer med motionerna Jo235 och Jo279. Enligt utskottets mening finns ingen anledning att behålla förbudet mot stråförkortningsmedel för övrig spannmålsodling. Som anförts i motion Jo236 har stråförkortningsmedlen stor betydelse bl. a. för odlingen av vår- och höstvet. Forskningen på området bör intensifieras i syfte att få fram nya sorter och ny odlingsteknik som på sikt kan minimera eller onödiggöra behovet av stråförkortningsmedel. Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 27 bort ha följande lydelse:

27. beträffande *stråförkortningsmedel*
att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Jo235 yrkande 2, 1987/88:Jo236 och 1987/88:Jo279 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

16. Anslag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet (mom. 30 a)

Sven Eric Lorentzon, Ingvar Eriksson och Ivar Virgin (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 37 som börjar med "I motion" och slutar med "detta yrkande" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i vad som anförts i motion Jo13 om stödet till

naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet. Det stöd som lämnas till vård av värdefulla naturtyper i odlingslandskapet (NOLA) har varit värdefullt för att bevara ett odlingslandskap som var på väg att försvinna. Dock bör bidraget uppfattas som en samhällskostnad. Det är felaktigt att svenskt jordbruk skall finansiera ett stöd med egna pengar – ett stöd för ett odlingslandskap som samhället efterfrågar. De ytterligare 20 milj. kr. som nu föreslås anvisade bör finansieras med skötselanslag från naturvårdsverket. Det bör ankomma på regeringen att i tilläggsbudget lägga fram förslag om finansiering i enlighet med vad utskottet anfört. Detta bör riksdagen, med anledning av motion Jo13 yrkande 11, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 30 a) bort ha följande lydelse:

30. beträffande *anslag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet*

a) att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo13 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört och avslår motion 1987/88:Jo12 yrkandena 5 och 6.

17. Anslag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet m. m. (mom. 30 a och 31)

Lars Ernestam och Bengt Rosén (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 37 som börjar med "Utskottet är" och slutar med "i motionen" bort ha följande lydelse:

Regeringen föreslår i propositionen att huvuddelen – ca 200 milj. kr. – av de medel som inflyter genom fördubblade miljöavgifter skall utgå som bidrag till stallgödselanläggningar i vissa län under de närmaste tre åren. På det sättet ökar staten kostnaderna för spannmålsodlarna, som för närvarande har mest ansträngd ekonomi och små möjligheter att få kompensations, och använder influtna medel som bidrag till animalieproducenter som har bättre möjligheter att få priskompensation för sina miljöåtgärder.

Utskottet föreslår i stället att 180 milj. kr. av beräknade 200 milj. kr. får användas för att stimulera lövskogplantering på åkermark i slättbygder. Lövskog är att föredra framför granskog från miljösynpunkt bl. a. eftersom lövträden bidrar till att bromsa försurningen. Omställning 90 medger att de lantbrukare som är villiga att skogsplantera åkermark omgående får ut de tre årens trädesersättning. Kan vi under en treårsperiod få 10 000–20 000 ha åkermark i slättbygder skogsplanterade skulle det både vara positivt för landskapsbildningen och produktionen av lövträdsplantor. Vidare är det positivt för spannmålsodlarna som släpper till medlen att mark överförs till annan produktion som tar ca 50 år att bli skördemogen.

Hittills har bidrag inom ramen för Omställning 90-programmet i alltför hög grad utgått för barrskogsplantering i mellanbygder, där det finns starka skäl att söka behålla de öppna landskapsytor som finns kvar. Enligt utskottets uppfattning bör en ökad skogsplantering i första hand komma i fråga i

slättbygder där de marker finns som i största utsträckning bidrar till över-skottsproduktionen.

Det har från naturvårdshäll vidare hävdats att bidragen i vissa fall motverkat syftet med det s. k. NOLA-programmet, dvs. åtgärder för att säkra naturvårdsobjekt i odlingslandskapet. Mot den bakgrunden bör riksdagen uttala att statsbidrag inte bör utgå till åtgärder som motverkar starka naturvårdsintressen. Utskottet föreslår också att ytterligare 20 milj. kr. av miljöavgiftsmedlen utöver vad regeringen föreslår avsätts för naturvårds-åtgärder i odlingslandskapet så att bevarandebidragen kan få en starkare ställning vid beslut om markanvändning, särskilt i mellanbygderna.

Några klara alternativ till spannmålsodling kan ännu inte skönjas. Efter-som det råder stor brist på pappersråvara är skogsplantering det säkraste, och det har varit känt under hela den tid som jakten på alternativ har pågått. Då vi har anledning att räkna med ökad arealavkastning även i framtiden borde det läggas fast en målsättning att ha skogsplanterat mellan 100 000–200 000 ha åkermark i slättbygd fram till sekelskiftet.

dels att utskottets hemställan under 30 a) och 31 bort ha följande lydelse:

30. beträffande *anslag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet*

a) att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo12 yrkandena 5 och 6 och med avslag på motion 1987/88:Jo13 yrkande 11 *dels* godkänner vad utskottet anfört om bidrag till skogsplantering i slätt-bygd samt för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 180 000 000 kr. för detta ändamål, *dels* godkänner vad utskottet anfört om ytterligare medel till bidrag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet.

31. beträffande *naturvårdshänsyn i omställningsprogrammet m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo12 yrkandena 7 och 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

18. Anslag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet (mom.30 b)

Lennart Brunander och Bertil Jonasson (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 36 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "yrkande 9" bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till de skäl som anförts i reservation 9 till utskottets betänkande JoU 1987/88:18 föreslår utskottet att riksdagen med anledning av motion Jo10 yrkande 9 anvisar 25 milj. kr. under miljö- och energidepartementets huvudtitel för hagmarksersättning.

dels att utskottets hemställan under 30 b) bort ha följande lydelse:

30. beträffande *anslag till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet*

b) att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo10 yrkande 9 till

19. Odlings- och kulturlandskapets värden m. m. (mom. 32)

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 37 som börjar med "Några fristående" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet ansluter sig till vad som i motion Jo284 (yrkande 7) anförs om bevarande av det öppna kulturlandskapet. Det äldre, rikt varierade kulturlandskapet har ersatts med ett nytt, men betydligt fatigare och mindre estetiskt tilltalande. Många djur och växter hotas av utrotning på grund av att deras miljöer försvunnit i allt snabbare takt. En fortsatt hävd av åker och betesmarker är en förutsättning för bevarandet av kulturlandskapet och dess naturvärden och variationsrikedom. Djurhållningen bör i större utsträckning vara arealbunden. En betydligt mer omfattande betesdrift med nötkreatur och får är önskvärd. De ekonomiska förutsättningarna för köttproduktion genom betesdrift bör därför stärkas gentemot andra former av köttproduktion. Även andra fördelar skulle kunna uppnås genom detta. De svenska odlingsförutsättningarna är väl lämpade för produktion av vallfoderväxter. Genom att öka den produktionen för vinterutfodring kan man uppnå följande:

- färre djurfabriker
- minskad proteinimport
- minskat läckage av växtnäringssämnen och minskat gödslingsbehov
- ökad regional spridning av köttproduktionen
- minskat spannmålsöverskott
- stärkande av markens naturliga produktionsförmåga; vallen är en bra gröda i växtföljden.

Bevarandet av det öppna kulturlandskapet måste ske i samklang med produktionen – inte vid sidan av den. Stöd till betesdrift är en nödvändig åtgärd.

Vad utskottet anfört med anledning av motion Jo284 yrkande 7 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Härigenom tillgodoses i stor utsträckning övriga motioner i detta ämne.

dels att utskottets hemställan under 32 bort ha följande lydelse:

32. *beträffande odlings- och kulturlandskapets värden*
att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo284 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt lämnar utan vidare åtgärd motionerna 1987/88:Jo217, 1987/88:Jo247, 1987/88:Jo751 yrkande 13 och 1987/88:Jo757 yrkande 2,

Lars Ernestam (fp), Bengt Rosén (fp) och Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s.39 börjar med "Utskottet har" och på s. 40 slutar med "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att frågor om statligt stöd till den alternativa odlingen bör övervägas ytterligare inom ramen för en ny jordbrukspolitisk utredning eller i annat lämpligt sammanhang. Inriktningen på arbetet bör vara att någon form av omställningsstöd införs till jordbruks- och trädgårdsföretag vid övergång till alternativa odlingsformer. Synpunkterna i motionerna Jo225, Jo272, Jo277 och Jo284 bör vara vägledande för detta utredningsarbete. Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Däremot är utskottet inte berett att föreslå särskild lagstiftning i ämnet i enlighet med motion Jo228 yrkande 4.

dels att utskottets hemställan under 36 bort ha följande lydelse:

36. beträffande *statligt stöd till alternativ odling* m. m.
att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Jo225, 1987/88:Jo272 yrkandena 1 och 2, 1987/88:Jo277 och 1987/88:Jo284 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt avslår motion 1987/88:Jo228 yrkande 4.

21. Villkor vid upphandling (mom. 37)

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 40 som börjar med "Yrkande 11" och slutar med "s. 16" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser, i likhet med vad som anförs i motion Jo284, att det vid all offentlig upphandling bör ställas villkor så att konsumenternas behov av kemikaliefria och högkvalitativa livsmedel tillgodoses. Detta bör särskilt gälla vid upphandling inom barnomsorgen, äldreomsorgen och sjukvården. Vad utskottet anfört med anledning av motion Jo284 yrkande 11 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 37 bort ha följande lydelse:

37. beträffande *villkor vid upphandling*
att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Jo284 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

22. Anslag till miljöförbättrande åtgärder i jordbruket (mom. 40)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 1, 6 och 16 (m)

Reservanterna under reservationerna 1, 6 och 16 anser att utskottet under mom. 40 bort hemställa att riksdagen avslår regeringens förslag om bidrag till miljöförbättrande åtgärder i jordbruket samt uppdrar åt regeringen att framlägga nytt förslag om medelsanvisningen.

23. Anslag till miljöförbättrande åtgärder i jordbruket (mom. 40)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 7 och 17 (fp)

Reservanterna under reservationerna 7 och 17 anser att utskottets hemställan under 40 bort ha följande lydelse:

40. *beträffande anslagsfrågor*

att riksdagen till *Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag under fjortonde huvudtiteln av 40 000 000 kr., avseende naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet.

24. Anslag till miljöförbättrande åtgärder i jordbruket (mom. 40)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 8 och 12 (c)

Reservanterna under reservationerna 8 och 12 anser att utskottets hemställan under 40 bort ha följande lydelse:

40. *beträffande anslagsfrågor*

att riksdagen till *Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag under nionde huvudtiteln av 85 000 000 kr., avseende bidrag till utökad lagringskapacitet för stallgödsel.

Särskilda yttranden

1. En professur i alternativ odling

Lars Ernestam (fp), Bengt Rosén (fp), Lennart Brunander (c) och Bertil Jonasson (c) anför:

Företrädare för folkpartiet och centerpartiet har i en reservation till utskottets betänkande JoU 1987/88:17 föreslagit bl. a. att en professur i alternativ odling inrättas vid Sveriges lantbruksuniversitet (reservation 52). Vi anser det inte meningsfullt att nu upprepa denna reservation men vill understryka att skälen för en sådan professur kvarstår med oförändrad styrka och t. o. m. förstärkts ytterligare genom den inriktning av jordbruksproduktionen som den nu aktuella propositionen avser.

2. Disposition av avgiftsmedel

Lennart Brunander och Bertil Jonasson (c) anför:

Centerpartiet har i anslutning till jordbruksutskottets betänkande med anledning av budgetpropositionen och i anslutning till detta betänkande reserverat sig till förmån för en annan disposition av inlutna avgiftsmedel för handelsgödsel och bekämpningsmedel. Vi anser att dessa medel oav-

kortat skall användas till miljöförbättrande åtgärder i jordbruket. Vårt förslag fördelar sig på följande sätt för budgetåret 1988/89.

JoU 1987/88:24

G 5	Skogs- och jordbrukets forskningsråd	
	Jordbruksforskning	17,0
	Livsmedelsforskning	4,1
	Skogsforskning	10,0
G 6	LRF:s forskningsfond	2,0
B 2	Lantbruksnämnderna	5,6
F 1	Statens livsmedelsverk	0,2
B 1, G 1, F 1, B 6	Åtgärder för halvering av bekämpningsmedel	8,5
D 32	Naturrensursforskning	8,0
B 4	Miljövårdsforskning	2,0
B 6	Ringsjön	0,5
	Recipientkontroll	5,0
	Ny teknik för gödselspridning	5,0
	Ny teknik för energi- och fiberproduktion	15,0
	Bidrag till gödselvårdsanläggningar*	85,0
	Professur i alternativ odling	1,0
		<u>168,9</u> milj. kr.

* Kommer förmodligen att kosta mer kommande år.

1987/88:5 y

om höjning av avgifterna på gödselmedel och bekämpningsmedel (prop. 1987/88:128)

Till jordbruksutskottet

Regeringen föreslår i proposition 1987/88:128 om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, m.m., bl.a. att de nuvarande avgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel skall fördubblas. I motion 1987/88:Jo13 av Sven Erik Lorenzon m.fl. (m) yrkas dels avslag på propositionen i dessa delar (yrkande 8), dels att riksdagen belutar avskaffa avgifterna (yrkande 9). Jordbruksutskottet har berett skatteutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och motionen i dessa delar.

Under den allmänna motionstiden har även Carl Bildt m.fl (m) i yrkande 2 i motion Sk342, som hänvisats till skatteutskottet, yrkat att de berörda avgifterna slopas. Skatteutskottet har tidigare beslutat överlämna motionen i denna del till jordbruksutskottet.

Skatteutskottet får anföra följande.

Gödselmedelsavgiften regleras i lagen (1984:409) om avgift på gödselmedel. Avgiftsplikten omfattar handelsgödsel med vissa undantag (gödselmedel i form av tabletter, pastiller e.d. eller i förpackningar om högst 10 kg). Avgiften uppgår för närvarande till 30 öre per kg kväve och 60 öre per kg fosfor i gödselmedlet, om andelen kväve resp. fosfor i gödselmedlet är minst 2 %.

Bekämpningsmedelsavgiften utgår enligt lagen (1984:410) om avgift på bekämpningsmedel. Med bekämpningsmedel avses ämnen eller beredningar som är avsedda att användas till skydd mot egendomsskada, sanitär olägenhet eller annan jämförbar olägenhet, förorsakad av växter, djur, bakterier eller virus. Som bekämpningsmedel anses dock inte varor, avsedda att användas vid beredning av livsmedel, läkemedel eller annan jämförbar vara. Även färger, fernissor och tjärar faller – med vissa undantag – utanför beskattningen, liksom träskyddsmedel. Avgiften uppgår för närvarande till 4 kr. per kg verksam beståndsdel i bekämpningsmedlet.

Avgifterna, som infördes den 1 juli 1984, har till huvudsakligt syfte att minska användningen av handelsgödsel och hälso- och miljöfarliga kemikalier. I lagstiftningsärendet anförde skatteutskottet (SkU 1983/84:47) att gödselmedelsavgiften borde medföra en bättre hushållning med sådana medel och en stimulans till en ökad efterfrågan på från miljösynpunkt mindre riskabla medel. Även beträffande bekämpningsmedel ansåg skatteutskottet att man genom en avgiftsbeläggning borde kunna dämpa en ökning som

enligt utskottets mening medfört negativa miljöeffekter. Utskottet var medvetet om risken av att en kvantitetsbaserad avgift kunde komma att styra över användningen till ännu giftigare och effektivare medel. Redan en minskad kvantitativ användning av hälsovådliga och miljöfarliga bekämpningsmedel ansåg dock utskottet innebära en fördel. Utskottet förutsatte att regeringen skulle följa utvecklingen på området och verkningarna av avgiften och vid behov återkomma med förslag till åtgärder.

Riksdagen biföll utskottets hemställan i denna del. Vidare godkände riksdagen en reservation vari uttalades att de influerna medlen borde användas till utökade insatser i fråga om forskning, rådgivning och miljöförbättrande åtgärder (rskr. 1983/84:383).

Den i den nu aktuella propositionen föreslagna höjningen av avgifterna syftar till att åstadkomma en ytterligare minskning av användningen av handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel. Enligt propositionen kommer vidare lämpligheten av den nuvarande konstruktionen av bekämpningsmedelsavgiften att ses över. Beräkningen av de framtida avgiftsinkomsterna är enligt propositionen behäftad med stor osäkerhet, men jordbruksministern uppskattar att avgiftsinkomsterna under perioden 1988/89–1990/91 i genomsnitt kommer att uppgå till 180–190 milj. kr. per år. Samtidigt föreslås olika miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, avsedda att i sin helhet finansieras med de ökade avgiftsinkomsterna.

Motionärerna bakom såväl motion Jo13 som Sk342 anser att de ifrågakärande avgifterna är verkningslösa som ekonomiska styrmedel. Dessutom innebär avgifterna en enligt deras mening olämplig beskattning av produktionsmedel.

Med hänsyn till att det från miljösynpunkt föreligger ett klart behov av en ytterligare minskning av användningen av handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel finner utskottet att det är motiverat att höja avgifterna till det dubbla. Det finns också anledning att företa den översyn av utformningen av bekämpningsmedelsavgiften som ställts i utsikt i propositionen. Genom avgiftshöjningen skapas vidare möjligheter att finansiera olika angelägna åtgärder för att förbättra miljön inom jordbruket.

Med det anförda tillstyrker utskottet propositionen och avstyrker samtliga motionsyrkanden.

Stockholm den 21 april 1988

På skatteutskottets vägnar

Jan Bergqvist

Närvarande: Jan Bergqvist (s), Knut Wachtmeister (m), Olle Westberg (s), Kjell Johansson (fp), Bo Lundgren (m), Lars Hedfors (s)*, Bruno Poromaa (s)*, Karl-Anders Petersson (c), Tommy Franzén (vpk)*, Sverre Palm (s), Gunnar Nilsson (s), Leif Olsson (fp), Marianne Andersson (c)*, Karl-Gösta Svenson (m) och Sylvia Lindgren (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

1. Knut Wachtmeister, Bo Lundgren och Karl-Gösta Svenson (alla m) anför:

Vi anser att den komplicerade miljöproblematiken i samband med gödsling och skadedjurs- och skadeväxtsbekämpning inte kan lösas genom att avgiftsbelägga användningen av gödselmedel och bekämpningsmedel, än mindre genom att höja de redan nu utgående avgifterna. Vi vill betona att det saknas vetenskapliga belägg för att näringsläckagets storlek skulle bero på mängden tillförd näring och att flera tunga remissinstanser ställt sig skeptiska till att avgiftshöjningar av den art som föreslagits skulle ha några positiva effekter på miljön. Vi delar den i den ena motionen framförda uppfattningen att avgifterna troligen saknar effekt som ekonomiskt styrmedel mot en lägre intensitet.

De ifrågakvarande avgifterna har karaktär av skatter och de beskattade varorna utgör produktionsmedel för jordbrukaren. En sådan punktbeskattning av produktionsmedel som det här är fråga om leder enligt vår uppfattning till en felaktig resursanvändning från både företagets och samhällets synpunkt och är därför oacceptabel.

Med hänsyn till det anförda anser vi att jordbruksutskottet bör tillstyrka yrkande 2 i motion Sk 342 och yrkande 9 i motion Jo 13 att avskaffa avgifterna. I andra hand anser vi att jordbruksutskottet bör tillstyrka yrkande 8 i motion Jo 13 så att avgifterna i vart fall inte höjs.

2. Karl-Anders Petersson och Marianne Andersson (båda c) anför:

Endast under den förutsättningen att samtliga inkomster av avgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel – och vi menar då också den del som härrör från förhöjningen – används till utökade insatser i fråga om sådan forskning och rådgivning som kan främja en minskning av behovet och användandet av handelsgödsel och bekämpningsmedel i jordbruket samt miljöförbättrande åtgärder är vi beredda att biträda förslaget i propositionen. Särskilt bör man beakta arbetsmiljön för dem som hanterar preparaten.

Under förutsättning att det anförda beaktas tillstyrker vi propositionen och avstyrker motionerna.